

Přehled změn v územní organizaci politické správy v letech 1928–1948

Jan Edl

Smyslem tohoto příspěvku je poskytnout čtenáři pro rychlou orientaci základní přehled územních změn v organizaci politické správy v českých zemích s přihlédnutím k situaci na Slovensku a Podkarpatské Rusi¹. Těžiště práce leží ve sledování konkrétních územních změn, které proběhly v zemích České a Moravskoslezské od roku 1928, kdy začal platit zákon o organizaci politické správy, do roku 1948, kdy došlo k razantní změně v územní organizaci politické správy, jejíž příprava i realizace již nejsou součástí této práce. V nedlouhém období mezi léty 1928–1948 prošla politická správa v českých zemích bouřlivých vývojem², který se odrážel i v její územní organizaci. Snahou autora bylo, pokud možno, postihnout veškeré územní změny týkající se politické správy na okresní a zemské úrovni, s tím, že situace na Slovensku a Podkarpatské Rusi je zmíněna pouze rámcově, aby bylo možné zachytit souvislosti mezi vývojem v českých zemích a vývojem na Slovensku a Podkarpatské Rusi.

¹ Tato práce vznikla přepracováním jedné z kapitol diplomové práce *Okresní správní komise – fenomén správy po roce 1945*, kterou autor obhájil na FF UK v Praze v roce 2005.

² K vývoji politické správy správy existuje celá řada odborných statí a studií. Nejnověji je shrnuje publikace Janák, Jan – Hledíková, Zdeňka – Dobeš, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha 2005. Tato práce obsahuje ve svých bibliografických přílohách odkazy na další literaturu k tématu.

Období první republiky

Základem organizace politické správy v druhé polovině existence první republiky byl zákon č. 125/1927 Sb.³, platný od 1. července, resp. 1. prosince 1928⁴ po celé zkoumané období. Tento zákon odstraňoval dosavadní chaos ve státní správě, kdy existovaly vedle sebe 3 různé systémy organizace politické správy – v českých zemích rakouský systém, na Slovensku župní zřízení podle zákona č. 126/1920 Sb.⁵ a v Podkarpatské Rusi systém uherský. Tímto zákonem byla správa ve všech zemích sjednocena a od něj se odvíjelo i uspořádání státní správy po druhé světové válce. Stejně tak byla postátněna dosavadní okresní a zemská samospráva, která pozbyla svého významu. Zákon v podstatě navazoval na již zmíněný župní zákon, který byl pro tyto účely upraven, resp. rozveden.

Základem územního uspořádání se nově staly země, jejichž orgány byly čtyři nově zřízené zemské úřady: pro zemi Českou se sídlem v Praze, pro zemi Moravskoslezskou se sídlem v Brně, pro zemi Slovenskou se sídlem v Bratislavě a pro zemi Podkarpatorskou se sídlem v Užhorodu, v jejichž čele stál zemský prezident. První instancí státní správy podřízenou zemským úřadům byly okresní úřady v čele s okresními hejtmany. Jejich obvody a sídla organizační zákon neřešil a ponechával to nařízení vlády. Vzhledem k tomu, že na Slovensku a Podkarpatské Rusi začal organizační zákon platit dříve, vyšlo i vládní nařízení týkající se obvodů v těchto zemích samostatně. V tomto vládním nařízení č. 93/1928 Sb.⁶ jsou uvedeny všechny územní změny, k nimž došlo u dosavadních okresních úřadů na Slovensku a služnovských úřadů v Podkarpatské Rusi. Pro české země vyšlo vládní nařízení až na podzim pod č. 174/1928 Sb.⁷

³ Zákon ze dne 14. července 1927 č. 125/1927 Sb., o organizaci politické správy. Tento zákon platil po celé sledované období a byl zrušen až v roce 1954 zákonem č. 13/1954 Sb., o národních výborech.

⁴ Zákon měl původně platit od 1. července 1928 všeobecně, ale toto datum bylo zákonem č. 92/1928 Sb. v českých zemích posunuto na 1. prosince 1928.

⁵ Zákon ze dne 29. února 1920 č. 126/1920 Sb., o zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé.

⁶ Vládní nařízení ze dne 28. června 1928 č. 93/1928 Sb., jímž se určují obvody a sídla okresních úřadů na Slovensku a Podkarpatské Rusi.

⁷ Vládní nařízení ze dne 27. října 1928 č. 174/1928 Sb., jímž se v zemi České a Moravskoslezské určují obvody a sídla okresních úřadů a některá města se zvláštním statutem podrobují všeobecně platným obecním zřízením.

a územní změny u dosavadních okresních politických správ nebyly až na dva případy (přesuny obcí mezi okresy Hlučín – Opava a Bílovec – Hlučín) provedeny vůbec žádné. Vládní nařízení redukovalo počet statutárních měst o města Frýdek, Uherské Hradiště, Jihlavu, Kroměříž a Znojmo. Tato města se podrobovala platnému obecnímu zřízení a připojila se k obvodům okresních úřadů se sídlem v bývalém statutárním městě. Statutárních měst zůstalo v českých zemích pouze pět – Praha, Liberec, Brno, Olomouc a Opava.

Tento stav vydržel beze změn poměrně dlouho, až do roku 1934. Tehdy došlo k několika přesunům obcí v zemi Slovenské s platností od 1. ledna 1935⁸. Rok 1935 byl na územní změny bohatší a došlo ke zřízení hned pěti nových politických okresů. Nejdříve byly s platností od 1. října 1935 zřízeny okresní úřady v Hořicích a ve Zlíně⁹. Okres Hořice tvořily obce soudního okresu Hořice, které byly vyloučeny z obvodu okresního úřadu v Nové Pace. Okres Zlín tvořily obce soudních okresů zlínského a vizovického vyloučené z obvodů okresních úřadů v Uherském Brodě, Holešově a Uherském Hradišti. Od 1. dubna 1936 byly zřízeny další tři okresní úřady – v Berouně, v Bílině a v Nymburce¹⁰. Okres Beroun tvořily obce stejnojmenného soudního okresu vyčleněné z obvodu okresního úřadu v Hořovicích. Okres Bílina byl tvořen obcemi soudního okresu Bílina, jež byly odděleny z obvodu okresního úřadu v Duchcově. Okres Nymburk byl tvořen obcemi soudního okresu Nymburk oddělených z obvodu okresního úřadu v Poděbradech.

V roce 1936 vešlo v platnost vládní nařízení č. 51/1936 Sb.¹¹, které umožňovalo ministrovi vnitra zřizovat expozitury okresních úřadů (§ 6). Toto nařízení navazovalo na zákon č. 109/1934 Sb., o mimořádné moci nařizovací, prodloužené a doplněné zákonem č. 131/1935 Sb. Ke zřizo-

⁸ Vládní nařízení ze dne 14. prosince 1934 č. 254/1934 Sb., kterým se v zemi Slovenské provádějí změny obvodů některých okresních úřadů, berních správ, berních úřadů, katastrálních měřičských úřadů a okresních soudů.

⁹ Vládní nařízení ze dne 26. dubna 1935 č. 104/1935 Sb., kterým se v zemích České a Moravskoslezské provádějí změny obvodů některých okresních úřadů.

¹⁰ Vládní nařízení ze dne 4. října 1935 č. 190/1935 Sb., kterým se v zemi České provádějí změny obvodů některých okresních úřadů.

¹¹ Vládní nařízení ze dne 6. března 1936 č. 51/1936 Sb., o organizaci policejní správy a služby a o některých jiných opatřeních v oboru vnitřní správy.

vání expozitur začalo docházet hned následující rok. Tehdy byly zřízeny politické expozitury v Novém Strašecí¹² pro obce soudního okresu Nové Strašecí (okresní úřad Slaný), v Přelouči¹³ pro obce soudního okresu Přelouč (okresní úřad Pardubice), v Nových Benátkách¹⁴ pro obce soudního okresu Nové Benátky (okresní úřad Mladá Boleslav) a v Dobříši¹⁵ pro obce soudního okresu Dobříš (okresní úřad Příbram). V tomto roce však nebyly zřizovány pouze politické expozitury okresních úřadů, ale vznikl i jeden nový okresní úřad, a to ve Vlašimi¹⁶. Tento okresní úřad vznikl 15. srpna 1937 oddělením soudního okresu Vlašim z obvodu okresního úřadu v Benešově. Poslední změna územní organizace proběhla v roce 1938. Od 17. ledna 1938 byla zřízena politická expozitura pro soudní okres opočenský v Opočně¹⁷ (okresní úřad Nové Město nad Metují).

Územní změny v politické správě v odstoupených (sudetských) oblastech 1938-1945

Tento stav platil až do mnichovského diktátu, tedy do konce září 1938. Na základě přijetí podmínek mnichovské konference byla ve dnech 1.-10. října (poslední obce spadající do dodatečného VI. pásma byly zabrány až v průběhu listopadu 1938, definitivně vyřešila otázky týkající se hranic až okupace českých zemí v roce 1939) obsazena část československého území. Obsazené území připadlo k Německu, Polsku a Maďarsku. K Maďarsku byla připojena území některých okresů ze zemí Slovenské a Podkarpatské. Vzhledem k tomu, že téma práce je zaměřeno hlavně na země Českou a Moravskoslezskou, jsou v níže uvedeném přehledu vy-

¹² Vyhláška ministra vnitra ze dne 31. prosince 1936 č. 5/1937 Sb., o zřízení politické expozitury v Novém Strašecí.

¹³ Vyhláška ministra vnitra ze dne 29. května 1937 č. 90/1937 Sb., o zřízení politické expozitury v Přelouči.

¹⁴ Vyhláška ministra vnitra ze dne 10. července 1937 č. 187/1937 Sb., o zřízení politické expozitury v Nových Benátkách.

¹⁵ Vyhláška ministra vnitra ze dne 10. července 1937 č. 188/1937 Sb., o zřízení politické expozitury v Dobříši.

¹⁶ Vládní nařízení ze dne 24. června 1937 č. 131/1937 Sb., kterým se provádí změna obvodu okresního úřadu v Benešově.

¹⁷ Vyhláška ministra vnitra ze dne 4. ledna 1938 č. 5/1938 Sb., o zřízení politické expozitury v Opočně.

jmenovány pouze obsazené politické okresy těchto zemí. Pro lepší orientaci jsou v tomto a následujících přehledech týkajících se Sudet připojeny informace o soudních okresech, neboť jejich území bylo vždy stabilnější částí správy než tomu bylo u okresů politických. Základním pramenem pro konkrétní informace o odstoupeném území je Seznam obcí a okresů republiky Česko-slovenské, které byly připojeny k Německu, Maďarsku a Polsku¹⁸, vydaný Státním úřadem statistickým. V přehledu nejsou vyjmenovány všechny obce okresů, jež byly obsazeny pouze zčásti, tyto je nutné hledat ve výše zmíněné publikaci. Stejně tak je možné v publikaci vyhledat i počet obyvatel obsazených obcí, resp. jejich částí, soudních i politických okresů. V tomto i následujících přehledech jsou místní názvy uváděny podle soudobého úzu. Pro celkovou ilustraci je potřeba zmínit, že v českých zemích (tedy zemi České i Moravskoslezské) bylo obsazeno 44 celých politických okresů a 48 zčástí (okupace se nedotkla pouze 65 okresů). Pokud se týká počtu soudních okresů obsazeno bylo 113 celých a 71 pouze zčástí (okupace se nedotkla 147). Ještě výrazněji obsazení části republiky vynikne na počtu obcí, resp. jejich obyvatel. Celých bylo obsazeno 3 833 a zčástí 93 obcí (nedotčeno bylo 7 908), v nichž žilo 3 869 510 obyvatel (ve zbytku českých zemí zůstalo 6 804 876 obyvatel).

Politické okresy v zemi České, jež byly obsazeny celé a byly připojeny k Německu:

Aš (s.o. Aš), Bílina (s.o. Bílina), Česká Lípa (s.o. Bor u České Lípy, s.o. Česká Lípa, s.o. Mimoň), Děčín (s.o. Benešov nad Ploučnicí, s.o. Děčín, s.o. Česká Kamenice), Dubá (s.o. Dubá, s.o. Štětí), Duchcov (s.o. Duchcov), Falknov nad Ohří (s.o. Falknov nad Ohří), Frýdlant (s.o. Frýdlant, s.o. Nové Město pod Smrkem), Cheb (s.o. Cheb, s.o. Vildštejn), Chomutov (s.o. Hora Svatého Šebestiána, s.o. Chomutov, s.o. Jirkov), Jablonec nad Nisou (s.o. Jablonec nad Nisou, s.o. Tanvald), Jáchymov (s.o. Jáchymov), Kadaň (s.o. Doupov, s.o. Kadaň), Karlovy Vary (s.o. Karlovy Vary), Kraslice (s.o. Kraslice), Liberec (s.o. Chrastava, s.o. Liberec), Locket (s.o. Locket), Mariánské Lázně (s.o. Lázně Kynžvart, s.o. Mariánské Lázně), Most (s.o. Hora Svaté Kateřiny, s.o. Horní Litvínov, s.o. Most), Nejdek (s.o. Horní Blatná, s.o. Nejdek), Německé Jablonné (s.o. Cvikov, s.o. Německé Jablonné), Planá (s.o. Bezručice, s.o. Planá), Podbořany (s.o. Jesenice, s.o. Podbořany), Přísečnice (s.o. Přísečnice, s.o. Vejprty), Rumburk (s.o. Rumburk), Šluknov (s.o. Haňšpach, s.o. Šluknov), Tachov (s.o. Přimda, s.o. Tachov), Teplá (s.o. Bečov nad Teplou, s.o. Teplá), Teplice-Šanov (s.o. Teplice-Šanov), Ústí nad Labem (s.o. Cha-

¹⁸ *Seznam obcí a okresů republiky Česko-slovenské, které byly připojeny k Německu, Maďarsku a Polsku (druhé pozměněné vydání). Praha 1939.*

bařovice, s.o. Ústí nad Labem), Varnsdorf (s.o. Varnsdorf), Vrchlabí (s.o. Hostinné, s.o. Vrchlabí), Žlutice (s.o. Bochoř, s.o. Žlutice).

**Politické okresy v zemi České,
jež byly obsazeny zčásti a byly připojeny k Německu:**

Broumov (celý s.o. Broumov, část s.o. Police nad Metují, celý s.o. Teplice nad Metují), České Budějovice (část s.o. České Budějovice, část s.o. Trhové Sviny), Český Krumlov (část s.o. Chvalšiny, část s.o. Český Krumlov, celý s.o. Horní Planá), Domažlice (část s.o. Domažlice, část s.o. Kdyně), Dvůr Králové nad Labem (část s.o. Dvůr Králové nad Labem, část s.o. Jaroměř), Horšovský Týn (celý s.o. Hostouň, celý s.o. Poběžovice, část s.o. Horšovský Týn), Jilemnice (část s.o. Jilemnice, celý s.o. Rokytnice nad Jizerou, část s.o. Vysoké nad Jizerou), Jindřichův Hradec (celý s.o. Nová Bystřice, část s.o. Jindřichův Hradec), Kaplice (celý s.o. Vyšší Brod, celý s.o. Nové Hradky, část s.o. Kaplice), Klatovy (část s.o. Klatovy, část s.o. Nýrsko), Kralovice (část s.o. Manětín), Lanškroun (část s.o. Lanškroun, část s.o. Ústí nad Orlicí), Litoměřice (část s.o. Litoměřice, část s.o. Lovosice, celý s.o. Ústí), Litomyšl (část s.o. Litomyšl), Louny (část s.o. Louny), Mnichovo Hradiště (část s.o. Bělá pod Bezdězem, část s.o. Mnichovo Hradiště), Nové Město nad Metují (část s.o. Nové Město nad Metují, část s.o. Opočno), Nová Paka (část s.o. Nová Paka), Plzeň (část s.o. Plzeň), Polička (část s.o. Polička), Prachatice (část s.o. Netolice, část s.o. Prachatice, část s.o. Vimperk, celý s.o. Volary), Rakovník (část s.o. Rakovník), Rychnov nad Kněžnou (část s.o. Rychnov nad Kněžnou), Semily (část s.o. Železný Brod), Stříbro (část s.o. Dobruška, celý s.o. Stod, celý s.o. Stříbro, celý s.o. Touškov), Sušice (celý s.o. Hartmanice, část s.o. Kašperské Hory, část s.o. Sušice), Třeboň (část s.o. Třeboň), Trutnov (celý s.o. Maršov, celý s.o. Trutnov, část s.o. Úpice, celý s.o. Žacléř), Turnov (část s.o. Český Dub, část s.o. Turnov), Žamberk (celý s.o. Králupy, celý s.o. Rokytnice v Orlických Horách, část s.o. Žamberk), Žatec (část s.o. Postoloprty, celý s.o. Žatec).

**Politické okresy v zemi Moravskoslezské, jež byly obsazeny celé
a byly připojeny k Německu:**

Bílovec (s.o. Bílovec, s.o. Klimkovice), Bruntál (s.o. Horní Benešov, s.o. Bruntál, s.o. Vrbno), Frývaldov (s.o. Cukmantl, s.o. Frývaldov, s.o. Javorník, s.o. Vidnava), Hlučín (s.o. Hlučín, s.o. Klimkovice), Krnov (s.o. Albrechtice, s.o. Jindřichov, s.o. Krnov, s.o. Osoblaha), Mikulov (s.o. Mikulov, s.o. Pohořelice), Moravský Beroun (s.o. Dvorce, s.o. Město Libavá), Opava (s.o. Hlučín, s.o. Odry, s.o. Opava, s.o. Vítkov), Rýmařov (s.o. Rýmařov), Šumperk (s.o. Staré Město, s.o. Šumperk, s.o. Vízmbek).

Politické okresy v zemi Moravskoslezské, jež byly obsazeny zčásti a byly připojeny k Německu:

Brno-venkov (část s.o. Ivančice), Dačice (část s.o. Dačice, část s.o. Slavonice), Hodonín (část s.o. Břeclav), Hranice (část s.o. Hranice, část s.o. Lipník nad Bečvou), Hustopeče (část s.o. Hustopeče, část s.o. Židlochovice), Litovel (část s.o. Konice, část s.o. Litovel), Moravská Třebová (část s.o. Jevíčko, celý s.o. Svitavy, část s.o. Moravská Třebová), Moravské Budějovice (část s.o. Jemnice), Moravský Krumlov (část s.o. Moravský Krumlov), Nový Jičín (celý s.o. Fulnek, část s.o. Nový Jičín, část s.o. Příbor), Olomouc (část s.o. Olomouc), Šternberk (část s.o. Šternberk, část s.o. Uničov), Zábřeh (část s.o. Mohelnice, celý s.o. Šilperk, celý s.o. Zábřeh), Znojmo (celý s.o. Jaroslavice, část s.o. Vranov, část s.o. Znojmo).

Politické okresy v zemi Moravskoslezské, jež byly obsazeny celé a byly připojeny k Polsku:

Fryštát (s.o. Bohumín – bez 2 domů, s.o. Fryštát).

Politické okresy v zemi Moravskoslezské, jež byly obsazeny zčásti a byly připojeny k Polsku:

Frydek (část s.o. Frydek, část s.o. Slezská Ostrava), Český Těšín (celý s.o. Jablunkov, část s.o. Český Těšín).

Organizaci politické správy obsazených pohraničních území je věnována řada odborných článků či oddílů v pracích shrnujících celou problematiku Sudet v letech 1938 – 1945¹⁹. Není úkolem této práce všimnout si,

¹⁹ Vrbata, Jaroslav. *Přehled vývoje veřejné správy v odtržených českých oblastech v letech 1938 – 1945. Sborník archivních prací (dále SAP) 12, 1962, s. 45–67.*

Bartoš, Josef. *Okupované pohraničí a české obyvatelstvo. Praha 1978. Zejména kapitola I. 3 Nacistická moc a správa a rovněž příloha V. – Přehled politické správy v odtrženém pohraničí.* Zimmermann, Volker. *Sudetští Němci v nacistickém státě. Praha 2001. Správě území je věnována kapitola III.2 Podřízení veřejné správy jednotné linii: „Vzorová župa“; Kural, Václav – Radvanovský, Zdeněk a kol. „Sudety“ pod hákovým křížem. Ústí nad Labem 2002. Zejména kapitola II.2 Politická a správní reforma Velkoněmecké říše a Říšská župa Sudety jako „Mustergau“. Nejnověji se problematiky sudetských území dotkla práce Jana Gebharta a Jana Kuklíka *Druhá republika 1938–1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě. Praha 2004, kapitoly Okupace pohraničí a jeho začlenění do Německé říše a Proces vzniku Říšské župy Sudety. Problematikou obsazeného pohraničí se rovněž soustavně zabývá sborník Historie okupovaného pohraničí vydávaný Univerzitou J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Doposud bylo vydáno 9 svazků v letech 1998–2005.**

proč a za jakých okolností vznikala Říšská župa Sudety, toto je ostatně shrnuto v literatuře uvedené v poznámce. Na tomto místě je ale potřebné vysvětlit, co se dělo s územím, jež připadlo na základě mnichovské dohody Velkoněmecké říši (viz přehledy odstoupeného území výše).

Pohraniční území Československé republiky bylo obsazeno ve dnech 1.–10. října 1938 německou armádou, která rovněž vykonávala v prvních dnech jeho správu. Připojení k Velkoněmecké říši bylo realizováno výnosem Adolfa Hitlera z 1. října 1938²⁰. Již v tomto výnosu bylo uvedeno, že v čele těchto území stojí říšský komisař pro sudetoněmecká území. Tímto komisařem byl ve výnosu jmenován vůdce sudetských Němců Konrad Henlein, který převzal správu území ihned po skončení plných mocí armády (20. října 1938) a jehož sídlem se stal Liberec²¹. K dokončení první fáze sjednocení sudetoněmeckého území s Říší došlo na základě zákona ze dne 21. listopadu 1938²². Tento zákon přímo stanovil postavení tohoto území jako přímé součásti Říše.

Po zřízení úřadu říšského komisaře došlo k dosazení pověřenců říšského komisaře pro sudetoněmecká území, od 7. listopadu 1938 přejmenovaných na vládní prezidenty²³. Sídla vládních prezidentů byla města Karlovy Vary, Ústí nad Labem a Opava. Stejně jako říšský komisař ani úřady vládních prezidentů nenavazovaly na starší struktury a byly budovány nově. Jinak tomu bylo u politické správy I. instance. Ta byla až do 20. listopadu 1938 vykonávána okresními úřady v čele s hejtmany. Od 20. listopadu 1938²⁴ byly okresní úřady přejmenovány podle německého vzoru na „Der Landrat“, nejčastěji překládané jako úřady landráta, v jejichž čele stál landrát (něm. Landrat). Pro obvod úřadu bylo zavedeno označení venkovský okres (Landkreis) a městský okres (Stadtkreis).

²⁰ Výnos vůdce a říšského kancléře o správě sudetoněmeckého území ze dne 1. října 1938, Reichsgesetzblatt I. (dále RGBl) 1938, částka 157, s. 1331.

²¹ Druhé nařízení k výnosu vůdce a říšského kancléře o správě sudetoněmeckého území ze dne 8. října 1938, RGBl. I. 1938, částka 161, s. 1348.

²² Zákon o znovusjednocení sudetoněmeckých území s Německou říší ze dne 21. listopadu 1938, RGBl. I. 1938, částka 197, s. 1641.

²³ Vrbata, c.d., s. 51–52.

²⁴ Nařízení ke změně zákona o organizaci politické správy ze dne 18. listopadu 1938, Verordnungsblatt für die sudetendeutsche Gebiete 1938, částka 18, s. 175.

Největším zásahem do doposud jednotného sudetoněmeckého území byl zákon o členění sudetoněmeckých území ze dne 25. března 1939²⁵. Na základě tohoto zákona, platného od 15. dubna 1939, byla níže uvedená území připojena k zemím Bavorsko a Prusko a bývalým rakouským zemím Dolní Rakousy a Horní Rakousy, z nichž se od 1. května 1939 staly župy Dolní Dunaj a Horní Dunaj²⁶:

Území včleněná do země Prusko, provincie (Provinz) Slezsko, vládní obvod (Regierungsbezirk) Opolí (Oppeln)“:

k okresu Ratiboř (Ratibor):

včleněná území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Hlučín	Hlučín

Území včleněná do země Bavorsko, vládní obvod (Regierungsbezirk) Dolní Bavorsko a Horní Falc (Niederbayern und Oberpfalz):

Okres Kašperské Hory:

včleněná území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Hartmanice (bez obcí Zejbiš a Zhůří)	Sušice
obsazená část soudního okresu Kašperské Hory	Sušice
obsazená část soudního okresu Sušice	Sušice

²⁵ Zákon o členění sudetoněmeckých území ze dne 25. března 1939, RGBl. I. 1939, částka 70, s. 745.

²⁶ Územní organizace v obsazeném Rakousku se vyvíjela podobně jako u obsazených Sudet. Říšské župy tam vznikly na základě Zákona o výstavbě správy ve Východní marce ze dne 14. dubna 1939, RGBl. I. 1939, částka 74, s. 777.

Okres Železná Ruda:

včleněná území	bývalý politický okres
obce Zejbiš a Zhůří ze soudního okresu Hartmanice	Sušice
obsazená část soudního okresu Klatovy	Klatovy
obsazená část soudního okresu Nýrsko	Klatovy
obsazená část obcí soudního okresu Domažlice ^{26a} (bez obce Ždánov – zůstala součástí Sudet, okresu Horšovský Týn)	Domažlice
obsazená část obcí soudního okresu Kdyně	Domažlice
obce Grafenried, Mýtnice (bez osady Pozorka – něm. Gibacht, která zůstala součástí Sudet, okresu Horšovský Týn) ze soudního okresu Poběžovice	Horšovský Týn

Okres Prachatice:

včleněná území	bývalý politický okres
obsazená část obcí soudního okresu Prachatice	Prachatice
obsazená část obcí soudního okresu Vimperk	Prachatice
obce soudního okresu Volary	Prachatice
obce Hintring a Stožec ze soudního okresu Horní Planá	Český Krumlov

^{26a} Osada obce Postřekov Nimvorgut (Nuzarov) patřila až do 14. července 1939 do Říšské župy Sudety - okres Horšovský Týn. S účinností od 15. července 1939 byla přesunuta zpět do okresu Železná Ruda pod obec Postřekov.

**Území včleněná do Říšské župy Horní Dunaj
(Reichsgau Oberdonau):**

Okres Český Krumlov:

včleněná území	bývalý politický okres
obsazená část obcí soudního okresu Netolice	Prachatice
obsazená část obcí soudního okresu Chvalšiny	Český Krumlov
obsazená část obcí soudního okresu Český Krumlov	Český Krumlov
obce soudního okresu Horní Planá (bez obcí Hintring a Stožec)	Český Krumlov
obsazená část obcí soudního okresu České Budějovice	České Budějovice

Okres Kaplice:

včleněná území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Vyšší Brod	Kaplice
obce soudního okresu Nové Hrady (bez obcí Nakolice, Trpnouze, Vyšné)	Kaplice
obsazená část obcí soudního okresu Kaplice	Kaplice
obsazená část obcí soudního okresu Trhové Sviny	České Budějovice

**Území včleněná do Říšské župy Dolní Dunaj
(Reichsgau Niederdonau):**

k okresu Gmünd:

včleněná území	bývalý politický okres
obce Nakolice, Trpnouze a Vyšné ze soudního okresu Nové Hrady	Kaplice
obsazená část obcí soudního okresu Třeboň	Třeboň

k okresu Horn:

včleněná území	bývalý politický okres
obce Korolupy, Lubnice, Mešovice, Uherčice, Vratěšín ze soudního okresu Jemnice	Moravské Budějovice

okres Nová Bystřice:

včleněná území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Nová Bystřice	Jindřichův Hradec
obsazená část obcí	
soudního okresu Jindřichův Hradec	Jindřichův Hradec

okres Mikulov:

včleněná území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Mikulov	Mikulov
obce soudního okresu Pohořelice	Mikulov
obsazená část obcí	
soudního okresu Břeclav	Hodonín
obsazená část obcí	
soudního okresu Hustopeče	Hustopeče
obsazená část obcí	
soudního okresu Židlochovice	Hustopeče

k okresu Waidhofen an der Thaya:

včleněná území	bývalý politický okres
jediná obsazená obec (Urbaneč)	
soudního okresu Dačice	Dačice
obsazená část obcí	
soudního okresu Slavonice	Dačice
obsazená část obcí	
soudního okresu Jemnice (bez obcí Korolupy, Lubnice, Mešovice, Uherčice, Vratěšín)	Moravské Budějovice

okres Znojmo:

včleněná území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Jaroslavice	Znojmo
obsazená část obcí	
soudního okresu Vranov	Znojmo

obsazená část obcí soudního okresu Znojmo	Znojmo
obsazená část obcí soudního okresu Moravský Krumlov	Moravský Krumlov
obsazené území (pouze 2 místní části) soudního okresu Ivančice ²⁷	Brno-venkov

Zvláštní kapitolou bylo Těšínsko, které bylo v roce 1938 zabráno Polskem. Součástí Polska bylo necelý rok a po prohrané válce bylo Polsku opět odebráno a začleněno stejně jako Hlučínsko do země Pruské, provincie (Provinz) Slezsko, později Horní Slezsko (Oberschlesien), vládního obvodu (Regierungsbezirk) Katovice (Kattowitz):

Okres Český Těšín:

včleněná území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Fryštát	Fryštát
obce soudního okresu Bohumín	Fryštát
obsazená část obcí soudního okresu Frýdek	Frýdek
obsazená část obcí soudního okresu Slezská Ostrava	Frýdek
obce soudního okresu Jablunkov	Český Těšín
obsazená část obcí soudního okresu Český Těšín	Český Těšín

Pro úplnost je potřeba uvést, že ani těmto územím, jež nebyla součástí sudetské župy, se nevyhnuly změny v organizaci správy. Od 1. července 1940 byly chodské obce, jež byly původně součástí soudního okresu Domažlice, a obce Grafenried a Mýtnice ze soudního okresu Poběžovice

²⁷ K obsazení tohoto malého území a boji za jeho, alespoň částečné, navrácení Rubeš, Pavel. *Boj o invančickou Rénu. Jižní Morava* 32, 2002, s. 229–234. Podrobně je situace popsána také v kronice obce Německé Bránice, která ležela na nově vytyčené hranici. Státní okresní archiv Brno-venkov, C-80, inv. č. 17A, Pamětní kniha Německých Bránic, kapitola „Obec na hranici”.

přesunuty z okresu Železná Ruda do okresu Waldmünchen²⁸ (šlo tedy o přesun v rámci vládního obvodu Dolní Bavorsko a Horní Falc). Přesun se netýkal obcí Folmava a Prenet a osad Filipova Hora, Pelechý a Šno-ry, které byly sice také součástí soudního okresu Domažlice, ale nebyly počítány mezi chodské obce. Tyto obce a osady zůstaly součástí okresu Železná Ruda. Podobně bylo na jižní Moravě odděleno od okresu Mikulov neobydlené území moravsko-dyjského trojúhelníku a připojeno k okresu Mistelbach.

Na výše uvedených územích začaly po určitém přechodném období platit právní normy jednotlivých zemí, do kterých byly začleněny. Většina sudetoněmeckého území však zůstala jednotná a stala se součástí Říšské župy Sudety vzniklé rovněž na základě zmíněného zákona²⁹. Tomuto úze-mí se také bude věnovat další text.

²⁸ Gesetz und Verordnungsblatt für den Freistaat Bayern 1940, s. 136.

Jednalo se o 11 obcí: Babylon, Haselbach, Chodov, Kleneč pod Čerchovem, Česká Kubice, Nemanice, Pec, Postrěkov a Trhanov (soudní okres Domažlice), Grafenried a Mýtнице (soudní okres Pobežovice).

Více k situaci v části sudetského území připojeného k Bavorsku Ziegler, Walter. Die Verhältnisse im Bayerischen Sudetenland im Jahr 1940 nach Regensburger SD-Berichten. Bohemia. Jahrbuch des Collegium Carolinum, Bd. 15, München – Wien 1974, s. 285–344.

²⁹ Stav po odtržení části sudetoněmeckých území a po provedení členění Říšské župy Sudety na městské a venkovské okresy nejpodrobněji dokumentuje Amtliches Gemeindeverzeichnis für das Deutsche Reich, Teil II.: Sudetendeutsche Gebiete und Memeland. Berlin 1939. Tento úřední seznam obcí vydáný v srpnu 1939 (4. vydání) Říšským statistickým úřadem obsahuje seznamy všech obcí řazené podle politických okresů a eviduje i obce přiřazené k již existujícím říšským okresům. Vzhledem k tomu, že obsahuje rovněž počty obyvatel podle sčítání lidu z roku 1930, je možné jej srovnat s již zmíněným Seznamem obcí a okresů republiky Česko-slovenské, které byly připojeny k Německu, Polsku a Maďarsku. Celé sudetoněmecké území, včetně odtrženého i toho, které zůstalo součástí Říšské župy Sudety přehledně zobrazuje publikace Počet obyvatelstva v sudetských zemích 1869–1940. Svazek VI. Území sudetoněmecká. Zprávy Ústředního statistického úřadu, řada D, č. 116–134, roč. XXII. 1941. Tato statistika vychází ze správního rozdělení těchto území k 1. 1. 1940, takže zachycuje i území Těšínska, již připojené k vládnímu obvodu Katovice.

Na výše uvedený zákon o členění sudetoněmeckých území navazovaly další předpisy, které se již přímo týkaly Říšské župy Sudety. Základem politické správy župy se stal zákon o výstavbě správy, tzv. sudetský župní zákon ze dne 14. dubna 1939³⁰, upravující obecně kompetence úřadů a vztahy mezi nimi. Tento zákon vešel v platnost 1. května 1939. Nejvyšším představitelem župy byl říšský místodržící, bývalý říšský komisař, sídlící v Liberci a zastupující říšskou vládu v obvodu župy. V jeho rukou byla soustředěna jak politická správa, tak samospráva. Střední instancí župní správy byly úřady vládních prezidentů podléhající bezprostředně říšskému místodržiteli. Tyto úřady byly konstituovány pro výkon státní správy a na rozdíl od říšského místodržitelství i venkovských a městských okresů netvořily samosprávné korporace. Nejnižším článkem politické správy byly úřady landrátů, spravující venkovské okresy (Landkreis) v čele s landráty. Tyto úřady v sobě opět spojovaly jak státní správu, tak samosprávu. Městské okresy (Stadtkreis) byly orgány samosprávnými v čele s vrchním starostou, které přeneseně vykonávaly i státní správu.

Organizace Říšské župy Sudety navazovala na výše zmíněný zákon o členění sudetoněmeckých území. Základem pro vnitřní organizaci župy bylo nařízení k provedení zákona o členění sudetoněmeckých území ze dne 15. dubna 1939³¹. V tomto nařízení byly nejprve rámcově vymezeny obvody vládních prezidentů. Obvod vládního prezidenta v Chebu, jehož sídlo bylo v Karlových Varech³², tvořilo území počínající okresem Horšovský Týn a končící okresy Kadaň a Žatec, obvod vládního prezidenta v Ústí nad Labem na straně jedné navazoval na obvod úřadu vládního prezidenta v Chebu, na straně druhé končil okresem Broumov. Zbývající území, které nebylo ze zbytkem župy přímo spojeno, tvořilo obvod vládního prezidenta v Opavě. Územní organizaci jednotlivých okresů měl určit říšský komisař pro sudetoněmecká území ve spolupráci s říšským ministrem vnitra. Na výše uvedené nařízení tedy navazovalo nařízení říšského komisaře o členění Říšské župy Sudety platné, stejně jako sudetský župní zákon, od 1. května 1939³³.

³⁰ Zákon o výstavbě správy v Říšské župě Sudety (sudetský župní zákon) ze dne 14. dubna 1939, RGBl. I. 1939, částka 74, s. 780.

³¹ První nařízení k provedení zákona o členění sudetoněmeckých územích ze dne 15. dubna 1939, RGBl. I. 1939, částka 72, s. 764.

³² Původně pouze dočasně, ale k jeho přenesení do Chebu již nikdy nedošlo.

³³ Nařízení o členění Říšské župy Sudety na městské a venkovské okresy ze dne 29. dubna 1939, Verordnungsblatt für den Reichsgau Sudetenland (dále jen VOBl.) 1939, částka 2, s. 13.

Hlavním smyslem tohoto nařízení byla úprava a podrobný popis územních obvodů městských i venkovských okresů. Definitivní kostra politické správy platná od 1. května 1939 v Říšské župě Sudety tedy vypadala takto:

Obvod vládního prezidenta Ústí nad Labem

Městský okres Liberec:

včleněno území	bývalý politický okres
----------------	------------------------

Janův Důl, Františkov, Dolní Hanychov,
Starý Harcov, Liberec, Nové Pavlovice,
Staré Pavlovice, Rochlice, Ruprechtice,
Růžodol I, Horní Růžodol
ze soudního okresu Liberec

Liberec

Městský okres Ústí nad Labem:

včleněno území	bývalý politický okres
----------------	------------------------

obce Ústí nad Labem, Bukov,
Hostovice, Předlice, Střekov,
Stříbrníky, Trmice
ze soudního okresu Ústí nad Labem

Ústí nad Labem

Venkovský okres Bílina:

včleněno území	bývalý politický okres
----------------	------------------------

obce soudního okresu Bílina
(bez obce Patokryje)

Bílina

jediná obsazená obec (Raná)
soudního okresu Louny

Louny

Venkovský okres Broumov:

včleněno území	bývalý politický okres
----------------	------------------------

obce soudního okresu Broumov

Broumov

obce soudního okresu Teplice nad Metují

Broumov

obsazená část obcí
soudního okresu Police nad Metují

Broumov

Venkovský okres Česká Lípa:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Česká Lípa	Česká Lípa
obce soudního okresu Bor u České Lípy	Česká Lípa
obce soudního okresu Dubá	Dubá
obce Bezděz, Nosálov, Víška, Vrchbělá, osady Hlínoviště, Vazačka a Valdštýnsko 2. část ze soudního okresu Bělá pod Bezdězem	Mnichovo Hradiště

Venkovský okres Děčín, od roku 1943 Děčín-Podmokly³⁴:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Děčín (od roku 1943 Děčín-Podmokly)	Děčín
obce soudního okresu Benešov nad Ploučnicí	Děčín
obce soudního okresu Česká Kamenice	Děčín

Venkovský okres Duchcov:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Duchcov ³⁵	Duchcov

³⁴ Nařízení o změně Nařízení o členění Říšské župy Sudety na městské a venkovské okresy ze dne 12. února 1943, VOBl. 1943, s. 17.

³⁵ Původně měla ve venkovském okrese Duchcov chybět osada obce Osek Ladung ze soudního okresu Duchcov, jež měla být součástí venkovského okresu Most. Oprava Nařízení o členění Říšské župy Sudety na městské a venkovské okresy ze dne 1. srpna 1939, VOBl. 1939, s. 604.

Venkovský okres Frýdlant:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Frýdlant (bez osady Jizerka)	Frýdlant
obce soudního okresu Nové Město po Smrkem	Frýdlant

Venkovský okres Chomutov:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Chomutov (bez obcí Čermníky a Libouš)	Chomutov
obce soudního okresu Hora Svatého Šebestiána	Chomutov
obce soudního okresu Jirkov (bez osady Gabrielina Huť)	Chomutov
obec Vysoké Březno ze soudního okresu Most	Most
obec Soběčice ze soudního okresu Přisečnice	Přisečnice

Venkovský okres Jablonec nad Nisou:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Jablonec nad Nisou	Jablonec nad Nisou
obce soudního okresu Tanvald	Jablonec nad Nisou
obec Harrachov ze soudního okresu Rokytnice nad Jizerou	Jilemnice
obce Zlatá Olešnice a Paseky nad Jizerou ze soudního okresu Vysoké nad Jizerou	Jilemnice
obsazená část obcí ze soudního okresu Železný Brod	Semily
osada Jizerka ze soudního okresu Frýdlant	Frýdlant
obsazená místní část obce Frýdštejn ze soudního okresu Turnov	Turnov
obec Gränzen Dorf a osada Kohlstadt ze soudního okresu Liberec	Liberec

Venkovský okres Liberec:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Liberec (bez obcí přiřazených k městskému okresu Liberec a obce Gränzendorf a osady Kohlstadt)	Liberec
obce soudního okresu Chrastava	Liberec
obsazená část obcí soudního okresu Český Dub	Turnov
obce Cetenov, Družcov, Janův Dvůr, Kotel, Lázně Kundratice, Náhlov, Osečná, Sobákov a Zábrdí ze soudního okresu Mimoň	Česká Lípa
obec Spittelgrund ze soudního okresu Německé Jablonné	Německé Jablonné
obec Bezděčín ze soudního okresu Turnov	Turnov

Venkovský okres Litoměřice:

včleněno území	bývalý politický okres
obsazená část obcí soudního okresu Litoměřice	Litoměřice
obsazená část obcí soudního okresu Lovosice (bez obce Žim)	Litoměřice
obce soudního okresu Úštěk	Litoměřice
obce soudního okresu Štětí	Dubá

Venkovský okres Most:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Most (bez obce Vysoké Březno)	Most
obce soudního okresu Hora Svaté Kateřiny	Most
obce soudního okresu Horní Litvínov	Most
osada Gabrielina Huť ze soudního okresu Jirkov	Chomutov
obec Patokryje ze soudního okresu Bílina	Bílina

Venkovský okres Německé Jablonné:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Německé Jablonné (bez obce Spittelgrund)	Německé Jablonné
obce soudního okresu Cvikov	Německé Jablonné
obce soudního okresu Mimoň (bez obcí Cetenov, Družcov, Janův Dvůr, Kotel, Lázně Kundratice, Náhlov, Osečná, Sobákov a Zábrdí)	Česká Lípa
obsazená část obcí soudního okresu Mnichovo Hradiště	Mnichovo Hradiště
obsazená část obcí soudního okresu Bělá pod Bezdězem (bez obcí, jež připadly okresu Česká Lípa)	Mnichovo Hradiště

Venkovský okres Rumburk:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Rumburk (bez obce Schönborn)	Rumburk
obce Starý Ehrenberk, Filipov, Georgswalde a Herrnwalde ze soudního okresu Šluknov	Šluknov
obec Zeidler ze soudního okresu Haňšpach	Šluknov

Venkovský okres Šluknov:

včleněno území	bývalý politický okres
Obce soudního okresu Šluknov (bez obcí Starý Ehrenberk, Filipov, Georgswalde a Herrnwalde)	Šluknov
obce soudního okresu Haňšpach (bez obce Zeidler)	Šluknov

Venkovský okres Teplice-Šanov:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Teplice-Šanov	Teplice-Šanov
obec Žim ze soudního okresu Lovosice	Litoměřice

Venkovský okres Trutnov:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Maršov	Trutnov
obce soudního okresu Trutnov	Trutnov
obce soudního okresu Žacléř	Trutnov
obsazená část obce Odolov ze soudního okresu Úpice	Trutnov
obsazená část obcí soudního okresu Jaroměř	Dvůr Králové nad Labem
obsazená část obcí soudního okresu Dvůr Králové nad Labem (bez obce Zvičina)	Dvůr Králové nad Labem

Venkovský okres Ústí nad Labem:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Ústí nad Labem (bez obcí přičleněných k městskému okresu Ústí nad Labem)	Ústí nad Labem
obce soudního okresu Chabařovice	Ústí nad Labem

Venkovský okres Varnsdorf:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Varnsdorf	Varnsdorf
obec Schönborn	
ze soudního okresu Rumburk	Rumburk

Venkovský okres Vrchlabí:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Vrchlabí	Vrchlabí
obce soudního okresu Hostinné	Vrchlabí
obce soudního okresu	
Rokytnice nad Jizerou (bez obce Harrachov)	Jilemnice
obsazená část obcí soudního okresu	
Vysoké nad Jizerou (bez obcí Zlatá Olešnice	
a Paseky nad Jizerou) ³⁶	Jilemnice
obsazená část obcí	
soudního okresu Jilemnice	Jilemnice
obsazená část obcí	
soudního okresu Nová Paka	Nová Paka
obec Zvičina ze soudního okresu	
Dvůr Králové nad Labem	Dvůr Králové nad Labem

Obvod vládního prezidenta Cheb (Karlovy Vary)

Městský okres Cheb:

včleněno území	bývalý politický okres
obce Cheb a Matzelbach	
ze soudního okresu Cheb	Cheb

³⁶ Oprava Nařízení o členění Říšské župy Sudety na městské a venkovské okresy ze dne 1. srpna 1939, VOBl. 1939, s. 604.

Městský okres Karlovy Vary:

včleněno území	bývalý politický okres
obce Karlovy Vary, Bohatice, Doubí, Drahovice, Dvory, Kolová, Pirkenhammer, Rybáře a Olšova Vrata ze soudního okresu Karlovy Vary	Karlovy Vary

Venkovský okres Aš:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Aš	Aš

Venkovský okres Falknov nad Ohří:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Falknov nad Ohří	Falknov nad Ohří

Venkovský okres Horšovský Týn:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Horšovský Týn	Horšovský Týn
obce soudního okresu Hostouň	Horšovský Týn
obce soudního okresu Poběžovice (bez obcí Grafenried, Mýtnice - jedna z jejích osad Pozorka však v okrese zůstala)	Horšovský Týn
obec Ždánov z obsazené části soudního okresu Domažlice	Domažlice

Venkovský okres Cheb:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Cheb (bez obcí Cheb a Matzelbach)	Cheb
obce soudního okresu Vildštejn	Cheb

Venkovský okres Jáchymov:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Jáchymov	Jáchymov
obce soudního okresu Vejprty	Přísečnice

Venkovský okres Kadaň:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Doupov (bez obce Petrov)	Kadaň
obce soudního okresu Kadaň	Kadaň
obce soudního okresu Přísečnice (bez obce Sobětice)	Přísečnice
obce Horní Lomnice a Ranzengrün z soudního okresu Karlovy Vary	Karlovy Vary
obce Čermníky a Libouš ze soudního okresu Chomutov ³⁷	Chomutov

Venkovský okres Karlovy Vary:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Karlovy Vary (bez obcí Horní Lomnice, Ranzengrün a obcí, jež se staly součástí městského okresu Karlovy Vary)	Karlovy Vary
obec Petrov ze soudního okresu Doupov	Kadaň

Venkovský okres Kraslice:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Kraslice	Kraslice

³⁷ Oprava Nařízení o členění Říšské župy Sudety na městské a venkovské okresy ze dne 27. května 1939, VOBl. 1939, s. 274.

Venkovský okres Loket:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Loket	Loket

Venkovský okres Mariánské Lázně:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Mariánské Lázně	Mariánské Lázně
obce soudního okresu Lázně Kynžvart	Mariánské Lázně
obec Drmoul ze soudního okresu Planá	Planá

Venkovský okres Nejdek:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Nejdek	Nejdek
obce soudního okresu Horní Blatná	Nejdek

Venkovský okres Podbořany:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Podbořany	Podbořany
obce soudního okresu Jesenice	Podbořany

Venkovský okres Stříbro:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Stříbro	Stříbro
obce soudního okresu Stod	Stříbro
obce soudního okresu Touškov	Stříbro
obsazená část obcí soudního okresu Dobřany	Stříbro
jediná obsazená obec (Litice) soudního okresu Plzeň	Plzeň
obce Hůrka a Zahrádka ze soudního okresu Manětín	Kralovice

Venkovský okres Tachov:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Tachov	Tachov
obce soudního okresu Přimda	Tachov
obce soudního okresu Planá (bez obce Drmoul)	Planá

Venkovský okres Teplá:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Bečov nad Teplou	Teplá
obce soudního okresu Teplá	Teplá
obce soudního okresu Bezručice	Planá

Venkovský okres Žatec:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Žatec	Žatec
obsazená část obcí soudního okresu Postoloprty	Žatec
obsazená část obcí soudního okresu Rakovník	Rakovník

Venkovský okres Žlutice:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Bochoř	Žlutice
obce soudního okresu Žlutice	Žlutice
obsazená část obcí soudního okresu Manětín (bez obcí Hůrka a Zahrádka)	Karlovy Vary

Obvod vládního prezidenta v Opavě:

Městský okres Opava

včleněno území

bývalý politický okres

obce Opava, Jaktař, Kateřinky a Kylešovice
ze soudního okresu Opava

Opava

Venkovský okres Bílovec:

včleněno území

bývalý politický okres

obce soudního okresu Bílovec

Bílovec

obce soudního okresu Klimkovice

Bílovec

obce Butovice, Kujavý a Pohořílky
ze soudního okresu Fulnek

Nový Jičín

Venkovský okres Bruntál:

včleněno území

bývalý politický okres

obce soudního okresu Horní Benešov
(bez obcí Velké Heraltice a Sádek)

Bruntál

obce soudního okresu Bruntál

Bruntál

obce soudního okresu Vrbno

Bruntál

obce Karlovec, Nová Pláň a Roudno
ze soudního okresu Dvorce

Moravský Beroun

Venkovský okres Frývaldov:

včleněno území

bývalý politický okres

obce soudního okresu Frývaldov

Frývaldov

obce soudního okresu Javorník

Frývaldov

obce soudního okresu Vidnava

Frývaldov

obce soudního okresu Cukmantl

Frývaldov

Venkovský okres Králíky:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Králíky	Žamberk
obce soudního okresu Rokytnice v Orlických Horách	Žamberk
osada Čihák ze soudního okresu Žamberk	Žamberk
obsazená část obcí soudního okresu Nové Město nad Metují	Nové Město nad Metují
obsazená část obcí soudního okresu Opočno	Nové Město nad Metují
jediná obsazená část (osada Vlčinec) soudního okresu Rychnov nad Kněžnou	Rychnov nad Kněžnou
obce Zlatý Potok a Vysoký Potok ze soudního okresu Šumperk	Šumperk
obce Malá Morava, Velká Morava a Sklené ze soudního okresu Staré Město	Šumperk

Venkovský okres Krnov:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Albrechtice	Krnov
obce soudního okresu Jindřichov	Krnov
obce soudního okresu Krnov	Krnov
obce soudního okresu Osoblaha	Krnov

Venkovský okres Lanškroun:

včleněno území	bývalý politický okres
obsazená část obcí soudního okresu Lanškroun	Lanškroun
obsazená část obcí soudního okresu Ústí nad Orlicí	Lanškroun
obec Jamné nad Orlicí ze soudního okresu Žamberk	Žamberk
obec Lubník ze soudního okresu Zábřeh	Zábřeh

Venkovský okres Moravská Třebová:

včleněno území	bývalý politický okres
obsazená část soudního okresu Moravská Třebová	Moravská Třebová
obsazená část obcí soudního okresu Jevíčko (bez obce Želívsko)	Moravská Třebová
obsazená část obcí soudního okresu Konice	Litovel

Venkovský okres Moravský Beroun:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Dvorce (bez obcí Karlovec, Nová Pláň a Roudno)	Moravský Beroun
obce soudního okresu Město Libavá	Moravský Beroun
obsazená část obcí soudního okresu Olomouc (bez obce Pohořany a osady Véska)	Olomouc
obsazená část obcí soudního okresu Lipník nad Bečvou	Hranice
obce Potštát, Padesát Lánů, Kyžlířov, Heřmánky, Středolesí, Boškov, Boňkov a Kovářov z obsazené části soudního okresu Hranice	Hranice
obce Ondrášov, Dětfřichov nad Bystřicí, Domašov nad Bystřicí, Bělá a Sedm Dvorů z obsazené části soudního okresu Šternberk	Šternberk

Venkovský okres Nový Jičín:

včleněno území	bývalý politický okres
obsazená část obcí soudního okresu Nový Jičín	Nový Jičín
obsazená část obcí soudního okresu Příbor	Nový Jičín
obce soudního okresu Fulnek (bez obcí Butovice, Kujavý, Pohořílky a osady Nové Vrbno)	Nový Jičín
obsazená část obcí soudního okresu Hranice (bez obcí Potštát, Padesát Lánů, Kyžlířov, Heřmánky, Středolesí, Boškov, Boňkov a Kovářov)	Hranice
z obsazené části soudního okresu Hranice	Opava
obce soudního okresu Odry	Opava

Venkovský okres Opava:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Opava (bez obcí přiřčených k městskému okresu Opava)	Opava
obce soudního okresu Vítkov ³⁸	Opava
obce Velké Heraltice a Sádek ze soudního okresu Horní Benešov	Bruntál
osada Nové Vrbno ze soudního okresu Fulnek	Nový Jičín

³⁸ Původně měla ve venkovském okresu Opava chybět obec Klokočůvek ze soudního okresu Vítkov, jež měla být součástí venkovského okresu Nový Jičín. Oprava Nařízení o členění Říšské župy Sudety na městské a venkovské okresy ze dne 1. srpna 1939, VOBl. 1939, s. 604.

Venkovský okres Rýmařov:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Rýmařov	Rýmařov

Venkovský okres Svitavy (do vytvoření předpokladů pro samostatné úřadování dočasně spravován Landrátem v Moravské Třebové):

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Svitavy	Moravská Třebová
obsazená část obcí soudního okresu Polička	Polička
obsazená část obcí soudního okresu Litomyšl ³⁹	Litomyšl
obec Želívsko ze soudního okresu Jevíčko	Moravská Třebová

Venkovský okres Šternberk:

včleněno území	bývalý politický okres
obsazená část obcí soudního okresu Šternberk (bez obcí Ondrášov, Dětřichov nad Bystřicí, Domašov nad Bystřicí, Bělá a Sedm Dvorů)	Šternberk
obsazená část obcí soudního okresu Uničov	Šternberk
jediná obsazená část (osada Nové Zámky) soudního okresu Litovel	Litovel
obec Pohořany a osada Véska ze soudního okresu Olomouc	Olomouc

³⁹ Původně měly ve venkovském okrese Svitavy chybět obce Opatov a Semanín z obsazené části soudního okresu Litomyšl, které měly být součástí venkovského okresu Lanškroun. Oprava Nařízení o členění Říšské župy Sudety na městské a venkovské okresy ze dne 1. srpna 1939, VOBl. 1939, s. 604. K území Lanškrounska též Bartoš, Josef. Začlenění Lanškrounska a Králicka do východních Sudet 1938–1945. Vlastivědný sborník Ústí nad Orlicí 9, 1998, s. 3–11.

Venkovský okres Šumperk:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Šumperk (bez obcí Zlatý Potok a Vysoký Potok)	Šumperk
obce soudního okresu Staré Město (bez obcí Malá Morava, Velká Morava a Sklené)	Šumperk
obce soudního okresu Vízmberk	Šumperk

Venkovský okres Zábřeh:

včleněno území	bývalý politický okres
obsazená část soudního okresu Mohelnice	Zábřeh
obce soudního okresu Šilperk	Zábřeh
obce soudního okresu Zábřeh (bez obce Lubník)	Zábřeh

Ještě v roce 1939 byla provedena jedna důležitá změna v územní organizaci župy, která se týkala obvodu vládního prezidenta v Ústí nad Labem. Od 1. srpna 1939 byl znovu zřízen okres Dubá⁴⁰, který byl původně rozdělený mezi okresy Litoměřice (soudní okres Štětí) a Česká Lípa:

Venkovský okres Dubá:

včleněno území	bývalý politický okres
obce soudního okresu Dubá	Dubá
obce soudního okresu Štětí	Dubá
obce Bezděz, Nosálov, Víška, Vrchbělá, osady Hlínoviště, Vazačka a Valdštýnsko, 2. část ze soudního okresu Bělá pod Bezdězem	Mnichovo Hradiště

⁴⁰ Nařízení o změně Nařízení o členění Říšské župy Sudety na městské a venkovské okresy ze dne 1 srpna 1939, VOBl. 1939, s. 562.

V roce 1940 bylo ještě uvažováno o znovuoobnovení okresu Přísečnice⁴¹. K faktické realizaci ale nikdy nedošlo, i když byl okres Přísečnice vykazován ve statistikách⁴² i zakreslen na mapách⁴³. Ve statistikách však nikdy nebyly vyjmenovány obce náležející do tohoto okresu a vždy bylo v poznámce upozorněno na to, že okres je fakticky rozdělen na tři části, a ještě nebyl ustaven.

K jiným změnám v územní organizaci župy až do konce války nedošlo. V souvislosti s vyčerpáváním lidského potenciálu Říše a povoláváním dalších osob do armády byly u části okresů některé agendy spravovány sousedními okresy, popř. okres nevykonával činnost žádnou. Jinak tomu ostatně nebylo ani v Německu, ale pokusy o reformy státní správy a její zeštíhlení vždy zhatil sám Hitler⁴⁴. Fakticky tedy nebyly zrušeny žádné okresy a tak si říšská župa ponechala výše popsanou územní strukturu až do konce války a porážky nacistického Německa.

Změny v územním rozdělení politické správy v období druhé republiky a protektorátu

Politická správa v období druhé republiky prakticky nedoznala žádných změn. Bylo to dáno tím, že na začlenění části obcí okresů, jež byly roztrženy německou, maďarskou a polskou okupací, nebyl za necelých 6 měsíců existence druhé republiky čas. Ke změně došlo pouze na Podkarpatské Rusi, protože bylo maďarskou armádou obsazeno sídlo této země Užhorod. S účinností od 22. listopadu 1938 bylo sídlo zemského úřadu pro Podkarpatskou Rus přeloženo do Chustu⁴⁵.

⁴¹ Vyhláška o předběžném znovuoobnovení okresu Přísečnice z 15. června 1940, VOB 1940, s. 877.

⁴² Amtliches Gemeindeverzeichnis für das Deutsche Reich auf Grund der Völkzählung 1939. Berlin 1941.

⁴³ Die Verwaltungsbezirke des Deutsches Reichs nach dem Stand vom 1. Januar 1941, mapa je přílohou k Úřednímu seznamu obcí uvedeném v předchozí poznámce.

⁴⁴ Kershaw, Ian. Hitler 1936–1945: Nemesis. Praha 2004, s. 518.

⁴⁵ Vládní nařízení ze dne 19. listopadu 1938 č. 297/1938 Sb., o přeložení sídla zemského úřadu pro Podkarpatskou Rus.

Po dobu krátké existence tzv. druhé republiky⁴⁶ došlo ke změně názvu republiky v souvislosti s poskytnutím autonomie pro Slovensko a posléze Podkarpatskou Rus. Od vydání níže uvedených ústavních zákonů o autonomii Slovenska a Podkarpatské Rusi byl oficiální název státu Česko-Slovenská republika. Cesta ke slovenské autonomii je přehledně popsána v již zmiňované knize *Druhá republika 1938–1939*⁴⁷. Výsledkem jednání byl ústavní zákon č. 299/1938 Sb.⁴⁸, který měnil ústavní listinu, rozděloval kompetence mezi Národní shromáždění a sněm Slovenskej krajiny, rozděloval moc vládní a výkonnou a také se zabýval soudní mocí. Tímto ústavním zákonem byla také kodifikována pomlčka, která se objevila v názvu státu. Obdobný ústavní zákon byl vydán rovněž pro Podkarpatskou Rus⁴⁹.

V důsledku zahraničně politické situace v roce 1939 však ani tato autonomie nebyla definitivní. Slovensko vyhlásilo 14. března 1939 pod německým tlakem samostatnost a zároveň požádalo Říši o ochranu⁵⁰. Krize vrcholila v březnu 1939 také na Podkarpatské Rusi, jejíž osud byl, stejně jako dalších částí republiky, rovněž předem určen. Tamní politická reprezentace se sice snažila o zřízení samostatného státu pod ochranou Německa, ale bezúspěšně. V době, kdy došlo k vyhlášení samostatnosti Slovenska, byla Podkarpatská Rus již okupována maďarskými vojsky. Do večera 15. března obsadila maďarská armáda celé území Podkarpatské Rusi.

Likvidace Československa byla dokonána obsazením českých zemí 15. března 1939. Po okupaci došlo k rozdělení politické správy na 2 části – „autonomní“ protektorátní správu a správu říšskou. Zatímco protektorátní správa fungovala zpočátku beze změn, správa říšská se začala konstitovat hned po obsazení českých zemí.

⁴⁶ *Období druhé republiky přehledně mapuje publikace Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. Druhá republika 1938–1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě. Praha 2004.*

⁴⁷ *Zejména kapitola Slovenská otázka, jak vznikala Česko-Slovenská republika.*

⁴⁸ *Ústavní zákon ze dne 22. listopadu 1938 č. 299/1938 Sb., o autonomii Slovenskej krajiny (ústavní zákon je pouze ve slovenštině).*

⁴⁹ *Ústavní zákon ze dne 22. listopadu 1938 č. 328/1938 Sb., o autonomii Podkarpatské Rusi.*

⁵⁰ *Gebhart – Kuklík, c.d., s. 236.*

Základem této správy byl výnos Adolfa Hitlera o Protektorátu Čechy a Morava ze dne 16. března 1939⁵¹. Tento výnos začlenil Protektorát Čechy a Morava "pod ochranu" Velkoněmecké říše jako její autonomní část s prezidentem, vládou a autonomní politickou správou. Vzhledem k tomu, že tato linie správy se na poválečném stavu vůbec neodrážela, a také proto, že je již přehledně zpracována Stanislavem Šislerem⁵², jsou zde zopakována pouze nejdůležitější fakta. Jako zastánce říšských zájmů jmenoval Adolf Hitler říšského protektora v Čechách a na Moravě se sídlem v Praze, jenž měl k dispozici Úřad říšského protektora. Jemu náleželo potvrzování členů protektorátní vlády a sledování zájmů Říše v protektorátu, tj. v praxi stál nad celou českou správou, která mu zcela podléhala. Nižším článkem německé linie správy byla síť oberlandrátů, zřízených v době okupační vojenské správy. Tyto úřady byly nejnižšími správními úřady pro říšskoněmecké státní příslušníky a současně vykonávaly dozor nad okresními a obecními úřady ve svém obvodu. V době vojenské okupační správy vznikla velmi hustá síť oberlandrátů (23 v Čechách, 12 na Moravě). Po skončení vojenské správy byl jejich počet podstatně snížen a od 22. dubna 1939 jich působilo pouze 12 v Čechách a od 24. dubna 1939 jen 8 na Moravě. Postupně se jejich počet dále snižoval až na konečné 3 v Čechách (Hradec Králové, Plzeň a České Budějovice) a 3 na Moravě (Brno, Moravská Ostrava a Jihlava). Výrazné snížení jejich počtu bylo umožněno i tím, že docházelo k přesunům pravomocí na protektorátní úřady – zemské i okresní – pověřené správou z říšského příkazu.

Jiná situace byla se správou protektorátní. Této části státní správy a jejím změnám je potřeba věnovat větší pozornost, neboť na ni přímo navazovaly poválečné okresní národní výbory a s odchylkami oproti předmnichovskému stavu se bylo nutno vyrovnat. Organizace politické správy zůstala po okupaci zbytku republiky nezměněná.

⁵¹ Výnos byl otištěn ve Sbírce zákonů a nařízení č. 75/1939 Sb.

⁵² Šisler, Stanislav. *Příspěvek k vývoji a organizaci okupační správy v českých zemích v letech 1939–1945*. SAP 13, 1963, s. 46–95 a dále speciální studie týkající se instituce oberlandrátů Šisler, Stanislav. *Studie o organizaci a působnosti nacistické okupační správy v českých zemích v letech 1939–1945*. Sborník archivních prací 22, 1972, s. 183–219. Nejnověji je téma protektorátní správy zpracováno v knize Pavla Maršálka. *Protektorát Čechy a Morava. Státotvorní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939–1945*. Praha 2002.

První velkou změnou byl posun zemské hranice uskutečněný s účinností od 1. listopadu 1940⁵³. Z obvodu Zemského úřadu v Praze byly odloučeny a k obvodu Zemského úřadu v Brně připojeny všechny obce soudních okresů polenského, přibyslavského a štockého a 11 obcí ze soudního okresu Německý Brod⁵⁴, 19 obcí ze soudního okresu Jindřichův Hradec (včetně města Jindřichův Hradec)⁵⁵ a 12 obcí soudního okresu Polička⁵⁶. Na tuto změnu navazovalo vládní nařízení⁵⁷, které nově upravovalo obvody okresních úřadů, jichž se změna dotkla a zároveň byly zrušeny okresní úřady v Německém Brodě, Jindřichově Hradci a v Poličce. Současně byl od 1. listopadu 1940 nově zřízen okresní úřad ve Vodňanech (na necelé dva roky) a sídlo okresního úřadu v Dačicích bylo přeneseno do Telče. Tímto nařízením byly také právně zakotveny změny související s obsazením části soudních okresů, jichž se vládní nařízení týkalo a následující přehled tedy obsahuje pouze ty části soudních okresů, které zůstaly součástí Protektorátu Čechy a Morava:

Země Česká (u nově rozdělených okresů se jedná pouze o obce, které zůstaly v obvodu Zemského úřadu v Praze)

Obvod okresního úřadu	tvoří obce soudních okresů
Humpolec	Humpolec, část obcí soudního okresu Německý Brod
Litomyšl	Litomyšl, část obcí soudního okresu Polička

⁵³ Vládní nařízení ze dne 26. září 1940 č. 388/1940 Sb., o některých změnách obvodů zemských úřadů v Praze a Brně.

⁵⁴ Bartoušov, Česká Bělá, Cibotín, Frýdnava, Hochtánov, Jilemník, Macourov, Pohled, Šejdov, Dlouhá Věs a Krátká Věs.

⁵⁵ Bednárec, Bednářeček, Bořetín, Hostějeves, Jindřichův Hradec, Jarošov nad Nežárkou, Kunžak, Leština, Lovětín, Kamenný Malíkov, Mosty, Německá Olešná, Rodvínov, Dolní Skřýchov, Horní Skřýchov, Strážovice, Strmilov, Vlčice a Zahradky

⁵⁶ Bystré, Hamry, Hartmanice, Hlásnice, Chrastavec, Nedvězí, Předměstí, Rohozná, Svojanov, Starý Svojanov, Trpín a Vítějeves.

⁵⁷ Vládní nařízení ze dne 26. září 1940 č. 389/1940 Sb., kterým se upravují obvody a sídla některých okresních úřadů.

Třeboň	Lomnice nad Lužnicí, Třeboň, Veselí nad Lužnicí, Jindřichův Hradec (Hatín, Lásenice, Dolní Lhota, Libořezy, Mníšek, Pístina, Plavsko, Polště, Příbraz, Ratiboř, Roseč, Stajka, Stráž nad Nežárkou a Vydří)
K obvodu okresního úřadu Kamenice nad Lipou	se připojují obce Mostecký, Kostelní Radouň, Okrouhlá Radouň a Pluhův Žďár ze soudního okresu Jindřichův Hradec
Země Moravskoslezská (u nově rozdělených okresů se jedná pouze o obce, které byly přesunuty do obvodu Zemského úřadu v Brně)	
K obvodu okresního úřadu Boskovice	se připojují obce soudního okresu Polička (12 obcí)
Nové Město na Moravě	Přibyslav, Německý Brod (Česká Bělá, Cibotín, Macourov a Krátká Ves)
Obvod okresního úřadu Jihlava	tvoří obce soudních okresů Jihlava, Polná, Štoky, Německý Brod (Bartoušov, Frýdnava, Hochtánov, Jilemník, Pohled, Šejdov a Dlouhá Ves)
Telč (bývalé Dačice)	Telč, Třešť, Dačice, Slavonice, Jindřichův Hradec (19 obcí)
Změna mimo zemskou hranici	
Obvod okresního úřadu Vodňany	tvoří obce soudních okresů Vodňany, Netolice, Prachatice, obce Dub a Dubská Lhota ze soudního okresu Volyně

V roce 1941 zásahy do územních obvodů jednotlivých okresních úřadů pokračovaly v menší míře. První změna souvisela s prohlášením Moravské Ostravy s účinností od 1. července 1941 za statutární město⁵⁸. Následkem toho byl ke stejnému datu zrušen okresní úřad v Moravské Ostravě⁵⁹ a byly nově změněny obvody okresních úřadů v Místku a ve Frýdku. Dalšími tentokrát drobnými změnami bylo převedení 5 obcí z obvodu okresního úřadu v Rakovníku do obvodu okresního úřadu v Berouně⁶⁰ a zrušení politických expozitur v Přelouči a Opočně⁶¹. K zásadnějšímu zásahu do prvo-republikové územní organizace došlo k 1. lednu 1942⁶². Tehdy byla úředně dokončena část změn, ke kterým došlo v důsledku mnichovského záboru z roku 1938 a obce, popř. jejich části, které zůstaly v Protektorátu, byly přičleněny k obvodům sousedních okresních úřadů. Jmenovitě se jednalo o rozšíření obvodů okresních úřadů uvedených v přehledu:

K obvodu okresního úřadu	se připojily obce z obvodů bývalých okresních úřadů
v Českých Budějovicích	Kaplice a Český Krumlov
v Domažlicích	Horšovský Týn
v Plzni	Stříbro
v Lounech	Žatec
v Roudnici nad Labem	Litoměřice
v Náchodě	Dvůr Králové nad Labem, Trutnov a Broumov
v Žamberku	Lanškroun

⁵⁸ Vládní nařízení ze dne 29. května 1941 č. 236/1941 Sb., jímž se prohlašuje Moravská Ostrava za město se zvláštním statutem.

⁵⁹ Vládní nařízení ze dne 29. května 1941 č. 245/1941 Sb., kterým se upravují obvody některých okresních úřadů.

⁶⁰ Vládní nařízení ze dne 26. června 1941 č. 270/1941 Sb., kterým se mění obvody okresních úřadů v Berouně a v Rakovníku.

⁶¹ Vyhláška ministra vnitra ze dne 7. září 1941 č. 343/1941 Sb., o zrušení politických expozitur v Přelouči a Opočně.

⁶² Vládní nařízení ze dne 18. září 1941 č. 371/1941 Sb., kterým se upravují obvody některých okresních úřadů.

v Litomyšli	Lanškroun (obce soudního okresu Ústí nad Orlicí)
v Boskovicích	Moravská Třebová (obce soudního okresu Jevíčko)
v Litovli	Moravská Třebová, Zábřeh a Šternberk (obec Želechovice)
v Olomouci	Šternberk
v Valašském Meziříčí	Nový Jičín

Od 1. května 1942 došlo k prohlášení Plzně za statutární město⁶³. V souvislosti s tím došlo ke sloučení několika obcí s Plzní. Působnost okresního úřadu vykonávalo město Plzeň v přenesené působnosti.

K radikální změně v územní organizaci politické správy v Protektorátu došlo v květnu 1942, kdy byla provedena Heydrichova správní reforma⁶⁴, jejímž cílem bylo zjednodušení správy a redukce jak českých, tak německých úřadů. Vzhledem k tomu, že německá správa není předmětem této práce, to ostatně bylo uvedeno již výše, pozornost bude věnována územním změnám v protektorátní politické správě. Základem pro tuto reformu byla značná redukce počtu okresních úřadů⁶⁵ platná od 1. června 1942. V zemi České byly zrušeny okresní úřady v Týně nad Vltavou, Vodňanech, Blatné, Přesticích, Rokycanech, Hořovicích, Kralupech nad Vltavou, Říčanech, Jílovém, Mnichově Hradišti, Jilemnicí, Nové Pace, Hořicích, Novém Městě nad Metují, Žamberku, Chotěboři, Poděbradech, Vlašimi, Milevsku

⁶³ Vládní nařízení ze dne 30. března 1942 č. 142/1942 Sb., jímž se prohlašuje Plzeň za město se zvláštním statutem.

⁶⁴ Heydrichově správní reformě se věnuje disertační práce Jaroslavy Milotové. *Heydrichova správní reforma v kontextu správně politického vývoje v českých zemích v letech nacistické okupace*. FF UK Praha 1988 a z ní vycházející statě Jaroslavy Milotové uveřejněné ve sborníku *Paginae historiae Státní ústředního archivu v Praze: Milotová, Jaroslava. Personální aspekty tzv. Heydrichovy správní reformy. Paginae historiae 1, 1993, s. 196–216; táž. Výsledky Heydrichovy správní reformy z pohledu okupačního aparátu. Paginae historiae 2, 1994, s. 161–174.*

⁶⁵ Nařízení ministerstva vnitra ze dne 26. května 1942 č. 185/1942 Sb., o nové úpravě obvodů a sídel okresních úřadů.

a Kamenici nad Lipou. Mimo to byly zrušeny též expozitury okresních úřadů v Dobříši, Novém Strašecí a Nových Benátkách. Země Moravská byla postižena méně. Tam byly zrušeny pouze okresní úřady ve Frýdku, Holešově a v Tišnově. Území zrušených okresních úřadů většinou připadlo vedlejšímu okresnímu úřadu. V sídlech zrušených okresních úřadů, s výjimkou úřadu ve Frýdku, a expozitur zůstaly pobočky zvětšených okresních úřadů. Naproti tomu byl zřízen okresní úřad Praha-venkov-jih. Jeho obvod tvořily obce okresních úřadů v Jílovém a Říčanech a také obce soudního okresu Zbraslav vyčleněné z obvodu okresního úřadu Praha-venkov, který se nově přejmenoval na Praha-venkov-sever. Dále došlo k přesunům několika soudních okresů i jednotlivých obcí mezi jednotlivými okresy. V nařízení ministra vnitra jsou rovněž k obvodům okresních úřadů přiřčeny obce z okresů, jež byly odtrženy po mnichovské dohodě v roce 1938. Území těchto bývalých okresních úřadů však nepřipadlo do Říšské župy Sudety, ale jejich původní sídla byla přiřčena přímo k říšským územím. Konkrétně se jednalo o území bývalých okresů Prachatice, Hustopeče, Moravský Krumlov a Znojmo. Všechny tyto změny jsou obsaženy v následujícím přehledu, který dobře dokumentuje, k jak velkému zásahu do původní organizace došlo:

K obvodu okresního úřadu se včlenily jednotlivé obce, resp. obce tvořící obvody soudních či politických okresů, v závorce uvedeno, ze kterých politických okresů byly vyčleněny:

Praha-venkov-jih	obce tvořící obvod okresního úřadu v Říčanech
	obce tvořící obvod okresního úřadu v Jílovém
	obce tvořící obvod soudního okresu Zbraslav (pův. Praha-venkov)
v Českých Budějovicích	obce tvořící obvod okresního úřadu v Týně nad Vltavou
	obce tvořící obvod soudního okresu Netolice (pův. Vodňany)
v Písku	obce tvořící obvod soudního okresu Vodňany (pův. Vodňany)
ve Strakonici	obce tvořící obvod okresního úřadu v Blatné
	19 obcí bývalého okresu Prachatice, Javorník a Stachy (pův. Sušice)

v Sušici	obce tvořící obvod soudního okresu Horažďovice (pův. Strakonice)
v Klatovech	obce tvořící obvod okresního úřadu Přeštice
v Domažlicích	Úborsko (pův. Klatovy)
Plzeň-venkov	obce tvořící obvod okresního úřadu v Rokycanech
v Berouně	obce tvořící obvod okresního úřadu v Hořovicích
v Roudnici nad Labem	obce tvořící obvod okresního úřadu v Kralupech nad Vltavou
v Mladé Boleslavi	obce tvořící obvod okresního úřadu v Mnichově Hradišti
v Brandýse nad Labem	obce tvořící obvod soudního okresu Nové Benátky (pův. Mladá Boleslav)
v Semilech	obce tvořící obvod okresního úřadu v Jilemnici, Bukovina u Čisté, Čistá, Horka u Staré Paky, Dolní Kalná, Horní Kalná, Slemeno a Ždírnice z obvodu okresního úřadu v Nové Pace
v Turnově	obce tvořící obvod soudního okresu Železný Brod (pův. Semily)
v Jičíně	obce tvořící obvod okresního úřadu v Nové Pace s výjimkou 7 obcí včleněných do okresu Semily
ve Dvoře Králové n. Labem	obce tvořící obvod okresního úřadu v Hořicích
v Hradci Králové	obce tvořící obvod soudního okresu Jaroměř (pův. Dvůr Králové nad Labem) obce tvořící obvod soudního okresu Opočno (pův. Nové Město nad Metují)
v Náchodě	obce tvořící obvod soudního okresu Nové Město nad Metují (pův. Nové Město nad Metují)

v Rychnově nad Kněžnou	obce tvořící obvod okresního úřadu v Žamberku
v Chrudimi	obce tvořící obvod okresního úřadu v Chotěboři
v Nymburce	obce tvořící obvod okresního úřadu v Poděbradech
v Benešově	obce tvořící obvod okresního úřadu ve Vlašimi
v Táboře	obce tvořící obvod okresního úřadu v Milevsku
v Pelhřimově	obce tvořící obvod okresního úřadu v Kamenici nad Lipou
v Místku	obce tvořící obvod okresního úřadu ve Frýdku
v Hranicích	obce tvořící obvod soudního okresu Bystřice pod Hostýnem (pův. Holešov)
v Kroměříži	obce tvořící obvod soudního okresu Holešov (pův. Holešov)
Brno-venkov	obce tvořící obvod okresního úřadu v Tišnově, obce tvořící obvod soudního okresu Židlochovice bývalého politického okresu Hustopeče, 11 obcí bývalého okresu Moravský Krumlov
v Hodoníně	obce tvořící obvod soudního okresu Klobouky bývalého politického okresu Hustopeče
v Moravských Budějovicích	obce tvořící obvod soudního okresu Hrotovice bývalého politického okresu Moravský Krumlov, 30 obcí bývalého okresu Znojmo

Na tento radikální řez do územní organizace navazovalo nařízení říšského protektora o správě z říšského příkazu⁶⁶, platné od 15. června 1942. Vybrané okresní úřady (Praha-venkov-sever, Kladno, Kolín, Hradec Králové, Pardubice, Jičín, Plzeň-venkov, Klatovy, České Budějovice, Tábor, Brno-venkov, Zlín, Místek, Olomouc-venkov a Jihlava), jež byly nově sídlem vedoucího okresního hejtmána, převzaly velkou část agendy oberlandráťů. U těchto úřadů vzniklo německé oddělení, jež se mělo přenesenou říšskou správou zabývat.

Výše uvedené změny v organizaci politické správy vydržely až do konce války, i když i v dalších letech docházelo ke změnám územní organizace. Vždy se však jednalo pouze o korekci hranic okresů, popř. přenesení sídla okresního úřadu⁶⁷.

Ještě než budou popsány poválečné snahy o obnovu správní organizace a její stabilizaci na podzim 1945, je potřeba obecněji shrnout vývoj v letech 1938-1945. Na první pohled je patrné, jak velkým územním zásahům do předválečného stavu územní organizace došlo. Tento fakt je možné si uvědomit ještě konkrétněji, pokud zjistíme, kolika okresů v českých zemích se územní změny nedotkly. Pro tyto účely je vhodné vycházet z přehledu územní organizace správy, který je přílohou dekretu č. 121/1945 Sb. Ze 110 správních okresů v zemi České, které jsou v přehledu vyjmenovány, zůstalo správními změnami z let 1938 – 1945 nedotčeno pouze 19 okresů, z toho 8 z nich bylo součástí Říšské župy Sudety. Konkrétně se jednalo o správní okresy Aš, Český Brod, Nový Bydžov, Čáslav, Děčín, Duchcov, Falknov, Kutná Hora, Kladno, Kolín, Kraslice, Ledec nad Sázavou, Locket, Vysoké Mýto, Nejdek, Pardubice, Podbořany, Příbram, Slaný. Lepší situace byla v zemi Moravskoslezské, v níž ze 44 správních okresů přestálo válečné období bez územních změn 13 okresů, z toho 3, které byly součástí Říšské župy Sudety.

⁶⁶ Nařízení říšského protektora ze dne 23. května 1942 o správě z říšského příkazu. Zveřejněno bylo ve Věstníku říšského protektora (*Verordnungsblatt des Reichsprotektors in Böhmen und Mähren*) 1942, č. 18, s. 118.

⁶⁷ Nařízení ministra vnitra ze dne 14. července 1943 č. 199/1943 Sb., o přeložení sídla okresního úřadu v Sedlčanech (sídlo bylo přeloženo do Votic).

Nařízení ministra vnitra ze dne 25. listopadu 1942 č. 230/1943 Sb., o nové úpravě obvodů okresních úřadů Benešov a Praha-venkov-jih.

Nařízení ministra vnitra ze dne 30. prosince 1943 č. 9/1944 Sb., o nové úpravě obvodů okresních úřadů v Brandýse nad Labem a v Mělníku.

Jednalo se o tyto okresy: Uherský Brod, Frývaldov, Uherské Hradiště, Krnov, Kyjov, Velké Meziříčí, Přerov, Prostějov, Rýmařov, Třebíč, Vsetín, Vyškov, Zlín. Je tedy jasné, že první práce musely směřovat k obnově a stabilizaci organizace politické správy. Tato činnost, popsaná v další kapitole, pak naplňovala činnost zejména ministerstva vnitra až do října 1945, kdy byl podepsán dekret č. 121/1945 Sb. o územní organizaci správy.

Obnova správní organizace a její stabilizace (1945–1948)

V roce 1944, v souvislosti s rychlým postupem Rudé armády na západ, začalo osvobozování nejvýchodnější části Československé republiky – Podkarpatské Rusi. Na území Československé republiky vstoupila vojska Rudé armády již 8. dubna 1944. Vzhledem k tomu, že Podkarpatská Rus se po roce 1945 již nestala součástí Československé republiky, není nutné tamní situaci popisovat a vysvětlovat⁶⁸. Formálně připadla Podkarpatská Rus Sovětskému Svazu na základě smlouvy mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o Zakarpatské Ukrajině ze dne 29. června 1945⁶⁹.

Dalším osvobozovaným územím bývalé republiky bylo Slovensko. Proto tam bylo nutné usměrňovat vznik a organizaci politické správy dříve. Tohoto úkolu se zhostila Slovenská národní rada, která již počátkem dubna vydala dvě základní směrnice pro vytváření a existenci okres-

⁶⁸ Nejnověji se problematice osvobozené Podkarpatské Rusi věnuje edice Jana Němečka, Heleny Nováčkové a Moniky Sedlákové. *Zpráva vládního delegáta Františka Němce o vývoji na Podkarpatské Rusi 1944. Sborník archivních prací* 50, 2000, s. 121–203.

⁶⁹ *Dokumenty a materiály k dějinám československo-sovětských vztahů*, díl 5. Praha 1988, s. 103–104, č. 46. Ustanovení této smlouvy prováděl ústavní dekret ze dne 24. srpna 1945 č. 60/1945 Sb., o přípravě provedení smlouvy mezi ČSR a SSSR o Zakarpatské Ukrajině a následující vládní nařízení ze dne 24. srpna 1945 č. 61/1945 Sb., o přípravě opce podle smlouvy mezi ČSR a SSSR o Zakarpatské Ukrajině. Edici ústavního dekretu, smlouvy a dalších dokumentů přináší práce Jech, Karel – Kaplan, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945. Dokumenty*. Brno 1995, s. 422–445.

ních národních výborů. Nařízení předsednictva SNR č. 26/1945 Sb. n. SNR⁷⁰ o národních výborech a Organizační směrnice pro tvoření Národních výborů a Okresních národních výborů ze dne 10. dubna 1945. Organizace politické správy byla upravena prvně jmenovaným nařízením SNR. Okresní národní výbory se zřizovaly v sídlech okresních úřadů, které byly nařízením současně rušeny. Okresní národní výbory podléhaly přímo Slovenské národní radě. Tato změna podřízenosti oproti předválečnému stavu byla umožněna tím, že na Slovensku nebyl obnoven zemský úřad, resp. zemský národní výbor, a byly zrušeny župní úřady vzniklé na Slovensku v roce 1939⁷¹. Vzhledem k tomu, že územní organizace politické správy na Slovensku není tématem této práce, i když hlavní zákony, resp. dekrety, jež jí upravovaly byly stejné jako v českých zemích, je možné odkázat na speciální práce věnující se slovenské problematice⁷².

Jiná situace územní organizace politické správy byla v zemích České a Moravskoslezské. Tam bylo nutné se vyrovnat s odlišným správním vývojem na územích obsazených v roce 1938⁷³ a územím bývalého Protektorátu Čechy a Morava. Na tyto skutečnosti reagovala ihned po skončení války Česká národní rada. Ta již 9. května schválila a 10. května 1945 vydala Opatření o prozatímním vedení politické a obecní správy v oněch částech zemí České a Moravskoslezské, které byly obsazeny cizí mocí v roce 1938⁷⁴. V tomto opatření byla upravena působnost tehdy ještě okresních úřadů ve vnitřní oblasti pro kraje zřízené v oblasti vnější. Pro potřeby tohoto opatření byla vnitřní oblast charakterizována

⁷⁰ Nařízení předsednictva Slovenské národní rady ze dne 7. dubna 1945 publikované ve Sbírce nařízení SNR pod číslem 26.

⁷¹ Na základě zákona ze dne 25. července 1939 č. 190/1939 Slovenského zákoníku, o veřejné vnitřní správě.

⁷² Např. Kufčák, Emil. *Okresné národné výbory 1944–1960. Slovenská archivistika* 13, 1978, č. 1, s. 3–41 či nejnověji Žatkuliak, Jozef. *Počiatočný vývoj národných výborov na Slovensku (1945–1948)*. In: *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody*. Praha 2005, s. 185–193.

⁷³ Používání názvu Sudety pro tuto oblast bylo zakázáno a přípustným ekvivalentem se stal termín pohraniční území, *Úřední list Československé republiky* 1945, č. 8, s. 29.

⁷⁴ Národní archiv Praha (dále NA Praha), Ministerstvo vnitra – nová registratura (dále MV – NR), sign. B 2111, kart. 1804.

jako území obsazená v roce 1939, tedy území bývalého Protektorátu Čechy a Morava, a vnější jako území obsazená cizí mocí v roce 1938. Okresní úřady vnitřní oblasti měly vykonávat politickou správu krajů v oblasti vnější buďto přímo nebo prostřednictvím svých exponovaných úředníků podle níže uvedeného přehledu:

Okresní úřad	vykonával politickou správu v těchto bývalých, v době okupace zřízených venkovských, resp. městských krajích
v Českých Budějovicích	Kaplice a Český Krumlov
v Strakonících	Prachatice
v Sušici	Kašperské Hory
v Klatovech	Železná Ruda
v Domažlicích	Horšovský Týn a v přilehlých částech kraje Waldmünchen (tj. v obsazené části obvodu okresního úřadu v Domažlicích)
v Plzni-venkov	Stříbro, Tachov, Mariánské Lázně, Město Teplá, Cheb, Aš, Kraslice, Falknov nad Ohří, Loket, Nejdek a Karlovy Vary
v Kralovicích	Žlutice, Podbořany, Kadaň, Jáchymov a Vejprty
v Lounech	Žatec, Chomutov, Most, Bílina, Duchcov a Teplice
v Roudnici	Ústí nad Labem, Děčín a Litoměřice
v Mladé Boleslavi	Šluknov, Rumburk, Varnsdorf, Česká Lípa a Dubá
v Turnově	Německé Jablonné, Liberec, Frýdlant a Jablonec nad Nisou
v Semilech	Vrchlabí
v Náchodě	Trutnov a Broumov
v Rychnově nad Kněžnou	Králíky
v Litomyšli	Lanškroun a v oné části kraje Svitavy, která patří do obvodu zemského úřadu v Praze

v Boskovicích	Moravská Třebová a v oné části kraje Svitavy, který patří do obvodu zemského úřadu v Brně
v Litovli	Zábřeh
v Olomouci-venkov	Šumperk, Šternberk, Rýmařov, Frývaldov, Bruntál, Krnov a Moravský Beroun
v Hranicích	Opava, Bílovec a Nový Jičín
ve Frýdku	v části kraje Ratiboř (Hlučínsko) a v části kraje Těšín (Fryštátsko a České Těšínsko)
v Hodoníně	Mikulov a v části kraje Mistelbach (tj. část obsazeného obvodu okresního úřadu v Hodoníně)
v Moravských Budějovicích	Znojmo
v Telči	Nová Bystřice a v částech krajů Waidhofen a Horn (tj. v obsazené části obvodu okresních úřadů v Dačicích a v Moravských Budějovicích)

Exponovaný úředník měl být jmenován tam, kde je ho potřeba, a jeho sídlo a obvod působnosti určil okresní úřad se souhlasem okresního národního výboru. Místní správu v obcích vnější oblasti, pokud se v nich neustaví místní národní výbory z českého obyvatelstva, měli vést vládní komisaři, jmenovaní okresním úřadem příslušným podle výše uvedeného přehledu. Jak vidno toto opatření navazovalo na existující správní rozdělení státu a jeho úkolem mělo být rychlé zajištění území vnější oblasti neboli pohraničí. Proto se ani nepočítalo se zřizováním okresních národních výborů v okresech bývalé Říšské župy Sudety, které zanikly německými správními reformami.

Vzhledem k tomu, že Česká národní rada výše uvedené opatření z 10. května úředně neoznámila a ani ho nedala provést, vydalo ministerstvo vnitra 18. května výnos o prozatímním vedení správy ve vnější oblasti zemí České a Moravskoslezské⁷⁵. Tento výnos určený zemským národním

⁷⁵ Výnos ministerstva vnitra ze dne 18. května 1945, č. B-2111-16/5-1945-I/2, o prozatímním vedení správy ve vnější oblasti zemí České a Moravskoslezské. NA Praha, MV-NR, sign. B 2111, kart. 1804.

výborům v Praze a Brně v podstatě kopíroval opatření České národní rady. Rovněž pracoval s termíny vnější a vnitřní oblasti, které stejně i vymezoval a také zachovával stávající územní členění státu. Tento výnos platil subsidiárně a jen potud, pokud ze strany místních činitelů anebo ministerstva vnitra, popř. zemského národního výboru nebyla správa vnější oblasti zabezpečena již jinak. Tím bylo myšleno zejména ustavení samostatného okresního národního výboru či okresní správní komise pro určitý obvod nebo převzetí části vnější oblasti do správy okresního národního výboru z oblasti vnitřní. Kde již k takovým odchylným opatřením došlo, neměl být výnos uplatněn.

Stejně jako v opatření České národní rady mohla být přidělená území spravována buď přímo nebo exponovanými úředníky. Správa obcí ve vnější oblasti mohla být vedena místními národními výbory tam, kde počet příslušníků české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti dosáhl alespoň čtvrtiny celkového počtu obyvatelstva. Jinak měly být okresními národními výbory, resp. okresními správními komisemi jmenovány místní správní komise.

Zemské národní výbory měly co nejdříve, popř. telefonicky vyrozumět okresní národní výbory, jichž se výnos týkal, a provedení urychleně hlásit. Zejména měly být hlášeny odchylky ve vedení správy podle tohoto výnosu. Součástí výnosu byl také níže uvedený přehled, který se však od původně navrhovaného v opatření České národní rady nijak nelišil. Došlo k jediné změně, že byly vypuštěny jakékoliv zmínky o okresních úřadech a tyto byly ve výnosu nahrazeny okresními národními výbory.

Okresní národní výbor	vedl správu v okresech
v Českých Budějovicích	Kaplice a Český Krumlov
v Strakonících	Prachatice
v Sušici	Kašperské Hory
v Klatovech	Železná Ruda
v Domažlicích	Horšovský Týn a v přilehlých částech kraje Waldmünchen (tj. v obsazené části obvodu okresního úřadu v Domažlicích)
v Plzni-venkov	Stříbro, Tachov, Mariánské Lázně, Město Teplá, Cheb, Aš, Kraslice, Falknov nad Ohří, Locket, Nejdek a Karlovy Vary

v Kralovicích	Žlutice, Podbořany, Kadaň, Jáchymov a Vejprty
v Lounech	Žatec, Chomutov, Most, Bílina, Duchcov a Teplice
v Roudnici	Ústí nad Labem, Děčín a Litoměřice
v Mladé Boleslavi	Šluknov, Rumburk, Varnsdorf, Česká Lípa a Dubá
v Turnově	Německé Jablonné, Liberec, Frýdlant a Jablonec nad Nisou
v Semilech	Vrchlabí
v Náchodě	Trutnov a Broumov
v Rychnově nad Kněžnou	Králíky
v Litomyšli	Lanškroun a v oné části kraje Svitavy, která patří do obvodu zemského úřadu v Praze
v Boskovicích	Moravská Třebová a v oné části kraje Svitavy, který patří do obvodu zemského úřadu v Brně
v Litovli	Zábřeh
v Olomouci-venkov	Šumperk, Šternberk, Rýmařov, Frývaldov, Bruntál, Krnov a Moravský Beroun
v Hranicích	Opava, Bílovec a Nový Jičín
ve Frýdku	v části kraje Ratiboř (Hlučínsko) a v části kraje Těšín (Fryštátsko a České Těšínsko)
v Hodoníně	Mikulov a v části kraje Mistelbach (tj. část obsazeného obvodu okresního úřadu v Hodoníně)
v Moravských Budějovicích	Znojmo
v Telči	Nová Bystřice a v částech krajů Waidhofen a Horn (tj. v obsazené části obvodu okresních úřadů v Dačicích a v Moravských Budějovicích)

Tento výnos byl v Čechách proveden intimátem Zemského národního výboru v Praze ze dne 21. května 1945⁷⁶. V něm bylo zopakováno vše, co již bylo řečeno ve výnosu ministerstva vnitra. V zemi Moravskoslezské prakticky výnos vůbec nevešel v platnost, protože politická správa byla ihned uváděna v činnost podle předmnichovského stavu.

Další reakcí na rychlý vývoj organizace politické správy byla ministerstvem vnitra vydaná Předběžná informace o nynějším stavu územní organizace politické správy v zemích České a Moravskoslezské⁷⁷. Tento výnos ministerstva vnitra byl vyhotoven na základě hlášení došlých do 1. července 1945. Hned v úvodu tohoto výnosu je uvedeno, že v praxi se ustanovení § 1 vládního nařízení č. 4/1945 Sb. musí vysvětlovat tak, že jde o strukturu okresních úřadů ze dne 29. září 1938, jak bylo ostatně již praktikováno. V územní organizaci politické správy byl tedy obnoven stav k tomuto dni, včetně restituace historické zemské hranice mezi Čechami a Moravou a včetně navrácení sídla okresního národního výboru z Telče do Dačic.

Oproti předmnichovskému stavu však zůstávaly níže uvedené odchylky:

- 1) Zůstalo statutární město Plzeň vedle politického okresu Plzeň-venkov i statutární město Moravská Ostrava.
- 2) V politickém okrese Praha-venkov existovaly dva okresní národní výbory: Praha-venkov-sever a Praha-venkov-jih.
- 3) Naproti tomu politické okresy Frýdek a Místek, sloučené v době okupace (v roce 1942⁷⁸) byly oba spravovány jedním okresním národním výborem.
- 4) V soudním okrese Jaroměř existoval samostatný okresní národní výbor, který sice nebyl legalizován, ale prakticky vedl veškerou správu svého území.

⁷⁶ Intimát ZNV v Praze čj. A 3-203 pres. 1945 ze dne 21. května 1945 o prozatímním vedení správy ve vnější oblasti země České. NA Praha, MV-NR, sign. B 2111, kart. 1804.

⁷⁷ Tento výnos ministerstva vnitra ze dne 8. července 1945, č. B-2111-12/6-1945-II/3 byl jednak rozeslán na příslušné orgány politické správy a jednak byl otištěn ve Věstníku Ministerstva vnitra ČSR pro rok 1945 pod č. 17.

⁷⁸ Okresní úřad ve Frýdku byl zrušen nařízením ministra vnitra č. 185/1942 Sb.

5) Nebylo navráceno sídlo okresního národního výboru z Votic do Sedlčan.

6) Okresní národní výbor pro okres Lanškroun má svůj úřad v Ústí nad Orlicí, obdobně okresní správní komise pro okres Přisečnice měla svůj úřad ve Vejpřtech.

7) Mezi některými okresními národními výbory nebyla skončena jednání o převzetí území, jež byla v době okupace přičleněna k sousedním okresům.

8) Značná část nově zřízených okresních národních výborů nebyla ještě vybavena personálně a tyto ONV nemohly vykonávat plně veškerou správu svého obvodu. Těmto národním výborům vypomáhaly dočasně sousední okresní národní výbory.

9) Správa území vnější oblasti zemí České a Moravskoslezské je v tomto výnosu poprvé upravena podle předmnichovského stavu. Okresním správním komisím v pohraničí, dokud jejich správa nebude řádně uvedena v chod, vypomáhaly vnitrozemské okresní národní výbory podle níže uvedeného přehledu:

Okresní národní výbor	vykonával výpomocné správní úkoly v okresech
v Českých Budějovicích	Kaplice a Český Krumlov
ve Strakonících	Prachatice
v Domažlicích	Horšovský Týn
v Plzni-venkov	Stříbro, Tachov, Planá, Mariánské Lázně, Teplá, Aš, Cheb, Kraslice, Falknov nad Ohří, Loket, Nejdek a Karlovy Vary
v Kralovicích	Žlutice, Podbořany, Kadaň, Jáchymov a Přisečnice
v Lounech	Žatec, Chomutov, Most, Bílina, Duchcov a Teplice-Šanov
v Roudnici	Ústí nad Labem, Děčín a Litoměřice
v Mělníku	Dubá
v Mladé Boleslavi	Šluknov, Rumburk, Varnsdorf a Česká Lípa
v Turnově	Německé Jablonné, Liberec, Frýdlant a Jablonec nad Nisou

v Semilech	Vrchlabí
v Náchodě	Trutnov a Broumov
v Litomyšli	Lanškroun
v Boskovicích	Moravská Třebová
v Litovli	Zábřeh,
v Olomouci-venkov	Šumperk, Šternberk, Rýmařov, Frývaldov, Bruntál, Krnov a Moravský Beroun
v Hranicích	Opava, Bílovec a Nový Jičín
ve Frýdku	Hlučín, Fryštát a Český Těšín
v Hodoníně	Mikulov
v Brně-venkov	Hustopeče a Moravský Krumlov
v Moravských Budějovicích	Znojmo

Obdobným způsobem byla v červnu 1945 rozdělena i účetní a pokladní služba u okresních národních výborů, resp. jim příslušejícím okresním správním komisím pokynem ministerstva vnitra⁷⁹. V tomto pokynu bylo také stanoveno, že až na další obstarávají účetní a pokladní službu „pouze ony Okresní národní výbory ve vnitřní oblasti země České a Moravskoslezské (tj. na území zvaném v době nesvobody „Protektorát Čechy a Morava“), které mají sídlo v místě, kde byl dne 8. května 1945 okresní úřad, nebo jejichž sídlo bylo v hranicích okresu pouze přeneseno“⁸⁰. Z tohoto pokynu je jasné, že správa tzv. pohraničních oblastí byla až do července 1945 plně v režii výše uvedených okresních národních výborů a také, že obnova původního územního uspořádání probíhala až se vznikem jednotlivých okresních správních komisí, tedy také až v červenci 1945.

Díky těmto nařízením časem samozřejmě vzrůstalo pnutí mezi okresními správními komisemi a jejich „mateřskými“ okresními národními výbory, protože obě instituce byly sobě rovné a podléhaly pouze ústředním orgánům politické správy.

⁷⁹ *Prováděcí pokyny ministerstva vnitra k účetní a pokladní službě u Okresních národních výborů a okresních správních komisí ze dne 22. června 1945, č. B-5843-15/6-45-P2A. Otištěna též v práci Šulc, Stanislav. Národní výbory. Vývoj, právní základy, poslání, práce. Brno 1946, s. 34–38.*

⁸⁰ Šulc, c.d., s. 34, odstavec b) zmíněného pokynu.

10) Výpomocné úkoly okresních národních výborů se netýkaly pouze pohraničí. Obdobným způsobem byly vyřešeny i problémy týkající se okresů, jichž se dotkla změna zemské hranice provedená v roce 1940, jak ukazuje tento přehled:

Okresní národní výbor	vykonával výpomocné správní úkoly v okrese
v Třeboni	Jindřichův Hradec
v Litomyšli	Polička
v Chrudimi	Chotěboř
v Humpolci	Německý Brod

11) Usnesením vlády ze dne 15. května 1945⁸¹ byla uznána expozitura moravskoslezského zemského národního výboru v Moravské Ostravě (do té doby slezská národní rada) a její působnost stanovena na původní oblasti slezské (Opavsko, Hlučínsko a Těšínsko) a dále na okresy Nový Jičín, Místek a na Moravskou Ostravu⁸².

12) Expozitury okresních národních výborů nebo jejich úřadů nebyly prozatím zřízeny, resp. obnoveny žádné. Náhradou za ně zřídily některé okresní národní výbory v odlehlějších částech svého území pravidelné nebo stále úřední dny. Řádné expozitury některých okresních národních výborů byly obnoveny až v listopadu 1945 dekretem č. 121/1945 Sb. (viz níže).

Výnos odkládal řešení výše jmenovaných odchylek zvláštnímu legislativnímu opatření, jež mělo být v projednávání. O tom, že tato jednání probíhala, svědčí i informace pro ministra vnitra k pozdějšímu dekretu presidenta republiky č. 121/1945 Sb.⁸³ V tomto textu jsou shrnuty změny v organizaci politické správy, které ministerstvo, popř. další osoby, navrhovalo, a je navržena osnova dekretu. Jednalo se zejména o rozdělení

⁸¹ NA Praha, Úřad předsednictva vlády, vládní usnesení ze dne 15. 5. 1945.

⁸² Více ke vzniku a činnosti této expozitury Šrámek, Pavel.

Vývoj Moravskoslezského zemského národního výboru – expozitury v Ostravě v letech 1945–1948 (Organizace, struktura, spisová služba). II. Severomoravské archivní sympozium, Sborník příspěvků ze sympozia v Přerově 13.–14. 11. 1984. Opava 1986, s. 280–305.

⁸³ Informace pro ministra čj. B-2111-26/10-45-II/3. NA Praha, MV-NR, sign. B 2111, kart. 1805.

okresu Praha-venkov na dva okresy: Praha-venkov-jih (obsahující obce soudního okresu Zbraslav) a Praha-venkov-sever. Prvně jmenovaný měl mít sídlo na Zbraslavi a do jeho dosavadního sídla na Smíchově by se mohl nastěhovat národní výbor druhého okresu. Význam přenesení sídel tkvěl hlavně v uvolnění budovy filozofické fakulty, ve které druhý národní výbor doposud sídlil. Také další již vyjmenované odchylky měly být podle této osnovy schváleny. V meziministerském řízení byla navržena ještě jedna změna, navržená ministrem spravedlnosti Dr. Jaroslavem Stránským. Tato se týkala dosavadního okresu Nové Město nad Metují, jehož sídlo mělo být přeneseno do Dobrušky.

Všechny výše uvedené odchylky, popř. návrhy pak byly vtěleny do dekretu presidenta republiky č. 121/1945 Sb.⁸⁴, o územní organizaci správy, vykonávané národními výbory, jenž definitivně vyřešil otázku správních obvodů. Jak je ovšem připsáno k již zmíněné osnově tohoto dekretu, jeho účel byl hlavně stabilizační a nikoliv reformní, takže stále docházející návrhy na změnu územní organizace byly odsunuty až do druhé etapy⁸⁵. Tato zákonná norma také poprvé jasně zmiňuje fakt, že se organizace státní správy obnovuje podle stavu ke dni 29. září 1938 (§ 2, odst. 1). V pohraničí to znamenalo definitivní potvrzení návaznosti na předmnichovský stav a také právní potvrzení již jmenovaných okresních správních komisí v okresech, které vznikly po šestileté odlce. Paragraf 2 dekretu také obsahoval nový termín – správní okres. Tento termín není uveden ani v organizačním zákoně č. 125/1927 Sb., který pro označení politických okresů používal termín obvod okresního úřadu nebo jen okresní úřad, ani ve vládním nařízení č. 4/1945 Sb., v němž se uvádí pouze termín okres. Aby se tyto obvody politických okresů rozlišily od soudních okresů, zavádí dekret nové označení „správní okres“.

Dekret také nově upravoval počet statutárních měst a jejich právní postavení. Došlo tak k potvrzení stavu, který vznikl v době okupace. V zemi České byla města se zvláštním statutem 3: Praha, Liberec a Plzeň,

⁸⁴ Dekret presidenta republiky ze dne 27. října 1945 č. 121/1945 Sb., o územní organizaci správy, vykonávané národními výbory. Znění dekretu s výňatky důvodové zprávy k němu v práci Štafl, Adolf. Národní výbory místní, okresní, ústřední, zemské a Ústřední národní výbor hlavního města Prahy. Praha 1947, s. 369–399.

⁸⁵ Informace pro ministra čj. B-2111-26/10-45-II/3. NA Praha, MV-NR, sign. B 2111, kart. 1805. Druhou etapou jsou nepochybně myšleny změny v organizaci státní správy, ke kterým došlo v roce 1949.

v zemi Moravskoslezské 4: Brno, Olomouc, Opava a Moravská Třebová. Místní národní výbory statutárních měst vykonávaly rovněž působnost okresních národních výborů. Dekret také rozšiřoval územní obvody statutárních měst (opět se jednalo spíše o nové potvrzení již existujícího stavu).

V dekretu byla věnována pozornost též nové úpravě správních okresů. V § 5 jsou vyjmenovány nové správní okresy, jež měly sídlo ve statutárních městech a k jejichž vzniku většinou došlo v souvislosti se vznikem statutárního města. Jednalo se o okresy Liberec-venkov, vzniklý ze zbylých obcí bývalého okresu Liberec, a analogicky vzniklé okresy Plzeň-venkov a Opava-venkov. K těmto okresům jsou též přiřazeny oba dva okresy Praha-venkov, které též měly sídlo ve statutárním městě, tedy v Praze. Nově byl zřízen správní okres Jaroměř vzniklý ze správního okresu Hradec Králové. Složitější situace nastala u okresů Frýdek, Místek a nového statutárního města Moravská Ostrava. Tato byla vyřešena zrušením okresu Frýdek a obce, jež nepřipadly Moravské Ostravě, se staly součástí okresu Místek. Stejně tak byl zrušen správní okres moravskoostravský a obce, které se nestaly součástí statutárního města, byly také připojeny k okresu Místek. Změnil se tedy počet okresů oproti stavu k září 1938. V zemi České bylo celkem 110 okresů, tedy o 2 více (Praha-venkov-jih a Jaroměř) v zemi Moravskoslezské 44, tedy naopak 2 méně (Frýdek a Moravská Ostrava). Rovněž se zvýšil počet statutárních měst v obou zemích o 2 (Liberec a Plzeň v zemi České a Moravská Ostrava a Opava v zemi Moravskoslezské).

V několika případech došlo ke změně sídel správních okresů. Z Nového města nad Metují bylo sídlo okresu přeneseno do Dobrušky, z Lanškrouna do Ústí nad Orlicí⁸⁶ a z Přisečnice do Vejprty.

Další část je věnována správním expoziturám. Nově byl zřízena expozitura Zemského národního výboru v Moravské Ostravě pro správní okresy Bílovec, Bruntál, Fryštát, Frývaldov, Hlučín, Nový Jičín, Krnov, Místek, Opava-venkov a Český Těšín a pro statutární města Moravskou Ostravu a Opavu. Okresní expozitury existující k 29. září 1938 byly až na Opočno obnoveny. Jednalo se o Nové Benátky (okres Mladá Boleslav), Dobříš (okres Příbram), Přelouč (okres Pardubice) a Nové Strašecí (okres Slaný). Okresní expozitura v Opočně nebyla obnovena v důsledku přesunu

⁸⁶ Proti tomuto přesunu byl původně ministr financí, ale nakonec na negativním stanovisku netrval. Viz *Informace pro ministra čj. B-2111-26/10-45-II/3. NA Praha, MV-NR, sign. B 2111, kart. 1805.*

sídla okresu do nedaleké Dobrušky, čímž ztratila smysl. Nově byly zřízeny okresní expozitury v Železném Brodě (okres Semily), Lanškrouně (okres Ústí nad Orlicí), Novém Městě nad Metují (okres Dobruška) a Vodňanech (okres Písek). Obvod působnosti všech vyjmenovaných okresních expozitur byl tvořen stejnojmennými soudními okresy. Věcná působnost okresních expozitur platila obdobně jak byla vymezena ve vyhlášce č. 5/1937 Sb.⁸⁷ a nově byla rozšířena o věci vyživovací a zásobovací.

Stav k 29. září 1938 byl obnoven rovněž u územních obvodů obcí. Neplatná tak byla rozdělení obcí, územní úpravy vzniklé v souvislosti s okupační čarou, s rozšiřováním, resp. zakládáním vojenských střelnic a výcvikových prostorů. Neplatné bylo také zrušení obcí Lidice a Terezín⁸⁸. Byly obnoveny obce zaniklé v době okupace sloučením se svými původními českými úředními názvy ze dne 29. září 1938, pokud tento dekret nestanovil jinak⁸⁹. Dekret rovněž rušil přesuny celých osad mezi obcemi v době nesvobody. V platnosti naopak ponechával vládní nařízení⁹⁰, jímž byly zrušeny osady jako právnické osoby a jako útvary územní samosprávy, a zároveň rozšiřoval platnost tohoto nařízení i na pohraniční oblasti.

Druhý díl dekretu byl věnován zmocnění k novým opatřením, tedy který orgán politické správy, popř. vláda může zákonem či nařízením měnit stav obsažený v této zákonné normě. Závěr tvoří derogační ustanovení a likvidace opatření z doby nesvobody. Podle § 24 tohoto dekretu byly právně likvidovány mimo jiné Sudetská župa, úřad říšského místodržícího, úřady

⁸⁷ Vyhláška ministra vnitra ze dne 31. prosince 1936 č. 5/1936 Sb., o zřízení politické expozitury v Novém Strašecí.

⁸⁸ K problému zrušení Lidic Gronský, Ján. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa I (1914-1945)*, Praha 2005, s. 407, č. 25. Lidice byly obnoveny již rozhodnutím ministerstva vnitra ze dne 10. června 1945, č. B-8151-10/6-45-III/1, *Věstník ministerstva vnitra 1945*, s. 4. Terezín byl zrušen § 1 Nařízením říšského protektora ze dne 16. února 1942 týkajícího se pravidel pro umístění Židů v uzavřených sídlech, *Věstník říšského protektora (Verordnungsblatt des Reichsprotektors in Böhmen und Mähren) 1942*, s. 38.

⁸⁹ § 4 nově vymezující územní obvody statutárních měst Liberec, Plzeň, Brno, Opava a Moravská Ostrava.

⁹⁰ Vládní nařízení ze dne 12. června 1941 č. 265/1941 Sb., kterým se zrušují osady ve smyslu obecního zřízení.

vládních prezidentů, úřady zemských radů, venkovské a městské okresy a další. Přílohou tohoto dekretu je i přehled územní organizace úřadů politické správy⁹¹.

Tento dekret byl základem územní organizace v zemích České a Moravskoslezské až do roku 1949 a to i přes to, že na ministerstvo vnitra docházely stále návrhy na změny územního uspořádání. O tom svědčí též Podklady pro expozé ministra vnitra v parlamentu dne 30. ledna 1946⁹². V těchto podkladech je stručně shrnuto znovuvybudování státní správy a to i na Slovensku. Ve druhé části podkladů pak bylo naznačeno, že územní organizace, tak jak ji definoval dekret č. 121/1945 Sb., není konečná. Zároveň se ovšem staví i proti bezhlavé decentralizaci, která spíše připomíná atomizaci, zmiňuje též rivalitu mezi sousedními městy, lokální patriotismus a odsuzuje lokální separatismus, namísto něhož staví prosazování oprávněných hospodářských požadavků zákonnou cestou. Celkové stanovisko ministerstva je pak vyjádřeno v odstavci, jehož platnost vydržela až do dnešních dnů: „Posléze, ale nikoliv na posledním místě je nutno postavit občanstvu před oči, že rozšiřování počtu úřadů má své meze v hospodářské nosnosti státu. Čím více bude úřadů, tím obtížnější bude vybavit je hmotně i personálně. Je nutno prozíravě se zastavit, jakmile bude dosaženo jisté hranice, a ponechat raději méně úřadů, ale dobře vybavených specialisovanými silami a řádně fungujících, než mít mnoho úřadů, jejichž chod vážne pro nedostatek odborníků.“⁹³.

⁹¹ Příloha k § 29 dekretu č. 121/1945 Sb. Přehled územní organizace správy, kterou v zemích České a Moravskoslezské vykonávají zemské národní výbory a okresní národní výbory (okresní správní komise), a její vztah k územní organizaci okresních soudů. Připojen přehled statutárních měst.

⁹² NA Praha, MV-NR, sign. B 2111, kart. 1804. Část výkladu ministra vnitra Noska, která se věnuje národním výborům, předneseného v plénu Prozatímního národního shromáždění 31. ledna 1946 otiskl Šulc, c.d., s. 284–289. Stenoprotokol projevu ministra Noska je k dispozici na internetových stránkách Poslanecké sněmovny (<http://www.psp.cz>) v oddíle digitální knihovna.

⁹³ NA Praha, MV-NR, sign. B 2111, kart. 1804. Podklady pro expozé pana ministra vnitra v parlamentě dne 30. ledna 1946 z oddělení II/3.

Přesto ještě ve sledovaném období, tj. do roku 1948, došlo k několika změnám v územní organizaci. S účinností od 1. května 1946 došlo k zřízení správního okresu Nové Město nad Metují⁹⁴, jenž se skládal z obcí stejnojmenného soudního okresu odloučených od správního okresu v Dobrušce. Tím samozřejmě zanikla i expozitura ONV Dobruška v Novém Městě nad Metují. Obdobně vznikl od počátku roku 1947 správní okres Lanškroun⁹⁵ sestávající se z obcí soudního okresu lanškrounského, které byly vyloučeny ze správního okresu Ústí nad Orlicí. Obdobně jako v Novém Městě nad Metují i zde vznikem nového okresu zanikla expozitura ONV Ústí nad Orlicí v Lanškrouně. V roce 1947 proběhlo nové rozdělení hlavního města Prahy do 20 městských obvodů⁹⁶ platné od 14. listopadu 1947.

Rok 1948 byl, mimo jiné, ve znamení příprav nové územní organizace státu, jež souvisela se vznikem krajů, čímž bylo definitivně zlikvidováno zemské zřízení vzniklé v roce 1928. Od 1. ledna 1949 nahradilo krajské zřízení zřízení zemské a země byly zrušeny k 31. 12. 1948⁹⁷. I přesto došlo ještě v tomto roce k zásahu do staré územní organizace zrušením expozitury ONV Semily v Železném Brodě s účinností od 1. ledna 1949⁹⁸. Protože hranice krajů nerespektovaly hranice správních okresů byly od 1. února 1949 též upraveny jejich hranice⁹⁹, čímž byla dosavadní územní organizace zcela zrušena.

⁹⁴ Vládní nařízení ze dne 2. dubna 1946 č. 63/1946 Sb., o zřízení správního okresu Nové Město nad Metují.

⁹⁵ Vládní nařízení ze dne 17. prosince 1946 č. 230/1946 Sb., o zřízení správního okresu lanškrounského.

⁹⁶ Vládní nařízení ze dne 21. října 1947 č. 187/1947 Sb., o územním rozdělení hlavního města Prahy.

⁹⁷ Zákon ze dne 21. prosince č. 280/1948 Sb., o krajském zřízení.

⁹⁸ Vyhláška ministerstva vnitra ze dne 17. prosince 1948 č. 282/1948 Sb., o zrušení expozitury v Železném Brodě.

⁹⁹ Vládní nařízení ze dne 18. ledna 1949 č. 3/1949 Sb., o územní organizaci okresů v českých zemích.

Příloha č. 1 – přehled změn názvů obcí

Vzhledem k tomu, že v textu jsou použity výhradně soudobé názvy obcí, je pro lepší místopisnou orientaci připojen základní přehled dnešních názvů obcí¹⁰⁰. Účel tohoto přehledu je pouze informativní, takže zde není uvedeno, kdy došlo k přejmenování názvů jednotlivých obcí. V přehledu jsou uvedeny pouze ty obce, jejichž název se změnil a nikoliv ty, které se postupně staly místními částmi, ale jejich název zůstal stejný. Obdobně to platí i o obcích, které po válce zanikly, aniž by byl jejich název změněn.

název obce použitý v textu	dnešní název obce
Albrechtice	Město Albrechtice
Bor u České Lípy	Nový Bor
Cukmantl	Zlaté Hory
Falknov nad Ohří	Sokolov
Frýdnava	Mírovka
Frývaldov	Jeseník
Georgswalde	Jiříkov
Gränzendorf	Hraničná
Haňšpach	Lipová
Haselbach	Lísková
Herrnwalde	Panský
Hintring	Záhvozdí
Hochtánov	Vysoká
Kleneč pod Čerchovem	Klenčí pod Čerchovem

¹⁰⁰ Pro základní orientaci je použit *Přehled obcí a částí v Československé socialistické republice, jejichž názvy zanikly, byly změněny, nebo se staly místními částmi v době od 5. V. 1945 – 1. VII. 1964. Praha 1964. Přesnější údaje obsahuje Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850 – 1970 II/1. Praha 1978. Nejpřesnější údaje poskytují jednotlivé ročníky Věstníku ministerstva vnitra.*

Kohlstadt

Ladung

Maršov

Matzelbach

Německá Olešná

Německé Bránice

Německé Jablonné

Německý Brod

Nové Benátky

Pirkenhammer

Prenet

Ranzengrün

Schönborn

Spittelgrund

Starý Ehrenberk

Šejdorf

Šilperk

Teplice-Šanov

Vildštejn

Vízmberk

Vrbno

Zeidler

Zejbiš

Milíře

Loučná

Maršov u Úpice

Maškov

Nová Olešná

Nové Bránice

Jablonné v Podještědí

Havlíčkův Brod

Benátky nad Jizerou

Březová

Spálenec

Pastviny

Studánka

Dolní Sedlo

Staré Křečany

Okrouhlička

Štíty

Teplice

Skalná

Loučná nad Desnou

Vrbno pod Pradědem

Brtníky

Javorná

Zusammenfassung

Übersicht der Änderungen in der Territorialorganisation der politischen Verwaltung in den Jahren 1928-1948

Jan Edl

Der Beitrag möchte den Leser mit der Territorialorganisation der politischen Verwaltung in den böhmischen Ländern in den Jahren 1928-1948 bekannt zu machen. Im Text sind für Hervorhebung der Zusammenhänge auch die Normen für die Slowakei und Karpatho-Ruthenien erwähnt. Der Autor widmet seine Aufmerksamkeit nicht nur den Motiven, die zur großen Menge von Änderungen führten, sondern war bemüht alle Änderungen anzuführen, zu denen in dieser Zeitperiode kam. Der Beitrag ist in vier chronologisch geordnete Abschnitte geteilt. Im ersten Abschnitt kann man Grundlegung der Territorialorganisation in den böhmischen Ländern im Jahre 1928 zu beobachten und sich mit allen ihren Änderungen bis Besetzung der Grenzgebiete durch Deutschland und Polen im Jahre 1938 bekannt zu machen.

Der zweite, umfangreichere Teil ist den vom 1. bis 10. Oktober 1938 besetzten sog. Sudetengebieten und deren weiteren Teilungen gewidmet. Zuerst wird die Übersicht über das Gebiet, das zum Reich, bzw. zum österreichischen Territorium angegliedert wurde, angeführt und dann wird die Aufmerksamkeit schon der konkreten Teilung des Reichsgaus Sudeten, realisiert zum 1. Mai 1939, gewidmet.

In der Arbeit fehlt nicht eine Reihe von Änderungen, zu denen es in Jahren 1939-1945 in Protektorat Böhmen und Mähren kam. In dieser Zeit existierten auf dem Gebiet des Protektorats zwei Linien der politischen Verwaltung, die ursprüngliche tschechische, die von den Bezirks- und Landesbehörden repräsentiert wurde, und die deutsche Okkupationslinie, repräsentiert von Oberlandräten. Die waren die erste Instanz für die reichsdeutschen Angehörigen und beaufsichtigten ebenfalls die bestehenden Behörde. Da dieser Teil der Verwaltung auf neu gebaut wurde und mit dem Kriegsende einging, widmet ihr der Autor nur minimale Aufmerksamkeit zum Unterschied von der tschechischen Verwaltung, die in diesem Zeitraum mit vielen Änderungen betroffen wurde. Damit musste man sich nach dem Krieg verkraften.

Der letzte Teil dokumentiert die Territorialentwicklung in der durch den kommunistischen Putsch 1948 beendeten Nachkriegszeit, auch wenn aus Gesichtspunkt der untersuchten Problematik gerade die radikale und komplexe Reform der politischen Verwaltung in diesem Jahr die größere Bedeutung hat. Hier werden die Bemühungen um Stabilisation der durch

vorherige Eingriffe erschwerten politischen Verwaltung in den böhmischen Ländern verfolgt, gipfelnd mit der Herausgabe des Dekrets des Präsidenten der Republik Nr. 121/1945 Bd. Der Beitrag wird mit den Änderungen aus den Jahren 1946-1948 und vor allem mit einer Tabelle mit heutigen Namen der in der Arbeit erwähnten Gemeinden, in Fall, dass der Name der Gemeinde nach dem Jahre 1945 geändert wurde, geschlossen.